№ 148 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 6 ՅՈՒԼԻՍԻ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Տարեկան . . . 10 ռուբ.
Կէս տարին . . . 6 ռուբ.
Ամսական . . . 1 ռուբ.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Տարեկան . . . 12 ռուբ.
Կէս տարին . . . 7 ռուբ.

Բաժանորդագրութիւնը ընդունւում է իւրաքանչիւր ամսի սկզբից, և պէտք վերջանայ անպատճառ յիշողայ որևէ ամսի վերջին։

Յուլիսի մէկից մինչև տարւայ վերջը արժէ 6 ռուբլի։

ԱԳԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐ. և ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹ. ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ

Հասցէ փոխելու համար պէտք է ուղարկել 20 ԿՈՊԷԿ (կարելի է և նամականիշով) և հին հասցէն, ...

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ 1916 ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀՈՐԻԶՈՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 6 ՅՈՒԼԻՍԻ № 148

ԱՌԱՆՁԻՆ №-Ը ԱՄԵՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊԷԿ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ ԵՆ ԱՄԵՆ ԼԵԶՈՒՈՎ.—1-ին երեսի վրայ տողին (պետիտ) 15 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 20 կոպ., 4-րդ երես 10 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 15 կոպ.։

ԱԳԱՌԻԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ

Խմբագրութիւնը բաց է 8—2 ժամը, գրասենեակը 9—2 ժ. ցերեկ. և 6—8 ժ. երեկ.։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԽՄԲԱԳՐԻ ՄՕՏ ժ. 2-ից մինչև 3 ը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція газеты „Оризонъ", Сололакская ул., № 6, кв. 1, Телеф. № 15—57 կամ Tiflis (Russie, Caucase), Redaction „Horison".

ՕՐՈՒԱՅ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՆՑՔԵՐԸ

Ռուսաց արևմտեան ճակատի Վոլինի մասում ռուսները կոտրել են թշնամու դիմադրութիւնը։ Ստորին Լիպայի շրջանում ռուսների աջող առաջացումը շարունակւում է։ Առ 3 յուլիսի Վոլինում վերցւած գերիների թիւը կազմում են 917 սպայ և 12,637 զինւոր. խլւած են 30 թնդանօթ, մեծ քանակութեամբ գնդացիրներ և ուրիշ շատ աւարներ։ Տրանսիլւանիայի սահմանի վրայ ռուսաց հեծելազօրը դուրս է եկել Կիրլիբաբա—Մարմարոշ - Սիգետ խճուղին։ Ռիգայի շրջանում գործողութիւնները ռուսների համար ծաւալւում են աջող կերպով։

Կովկասեան ճակատում ռուսաց բանակի աջ թևի առաջխաղացումը ծաւալւում է։ Թիւրքերը շտապ նահանջելիս վառել են Բաբերդ քաղաքը։

Ֆրանսիական ճակատում շարունակւում են դաշնակիցների աջող գործողութիւնները։ Անգլիացիները նորից առաջ են անցել Սոմմի վրայ։ Վերցւած են նոր գերիներ և թնդանօթներ։ Ռուս զօրքերը սկսել են մասնակցել ֆրանսիացիների գործողութիւններին։ Վերդենի մօտ ֆրանսիացիները մասնակի աջողութիւն են ունեցել։

Իտալական ճակատում տաք կռիւներ են տեղի ունենում իտալացիների համար աջող կերպով։

Նինա Եսայեան և Հեղինէ Գաբրիէլեան Սալամբէկեանները, խորը վշտով յայտնում են իրենց թանկագին եղբօր և հօրեղբօր, հարազատի

Միխայէլ Եսայեան Սալամբէկեանի

մահը, որը տեղի ունեցաւ յուլիսի 3-ին, առ. ժ. 10-ին։ Թաղման մասին առանձին կը յայտարարւի։

920 1—1

ՇՈՒՏԱՓՈՅԹ ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ ՀՄՈՒՏ

ԲԺԻՇԿՆԵՐ ԵՒ ՖԵԼԴՇԵՐՆԵՐ

աշխատելու հայ փախստականների համար Մոսկւայի Հայկ. Կոմիտէի բժշկական-սննդատու խմբերում։

Դիմել՝ Сѣверн. Номера, 64,
Լիազօր Յովս. Թադէոսեանին։

920 1—1

Էլեֆարօ- „ԼԻՐԱ" Թատրոն

Այսօր նոր գեղարւեստական ծրագիր

ՔԱՐԱՀԱՆՔԵՐ

Տեսարան

ԿՈՅՐ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐԸ

Ուժեղ դրամա, 4 մասից, ըստ Պիէր Սալի վէպի

ԼԻՒԴՄԻԼԱՆ ՄՈԴԻՍՏ

Ուժեղ կոմիկական

933 0—80

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ ԱՌԱՋԻՆ ՆՈՐ ՑԻՐԿԸ

ԵՂԲ. ԵՖԻՄՈՎՆԵՐԻ

Միքայէլեան պրոսպ., Մուշտայիդի մօտ, սեփակ. ամառային շէնք։

Շէնքը ծածկւած է արտասահմանեան անթափանց բրեզենտով։

Չորեքշաբթի, յուլիսի 6-ին տեղի է ունենալու յայտնի հրաժիշտ կլոուններ ՌՕՋԵՏԻԻ և ԿՕԼՊԵՏԻԻ երկրորդ բենեֆիսը։ Մասնակցում է ցիրկի ամբողջ խումբը։ Այսօր առաջին դասաւոր համաշխարհային ըմբիշ և օղագնաց ԶԱՅԿԻՆ—Ա. Զ., Ի. ԶԱՅԿԻՆ։ Այսօր մենամարտելու է 5 զոյգ, I զ. Ի. ԶԱՅԿԻՆ—Ա. Զ., II զ. ՎԱՆ-ԴԻՐ-ԴԻԵԿ—ՑԵՑԻԽ, III զ. ԶԱԴԱՐՈՒՅԿՕ—ՏԱԲՈՒՏԱՁԷ, IV զ. ԿՐԱԽՈՒՏՕ—ԶԳԱԿՕ, V զ. ՑԻԳՄ—ՊԵՏԵՐՍՈՆ։

926 1—1

ԱԶԴ.—Գալիս են յայտնի բուլգարացի 5 կլէկէտներ։

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ

վարչութիւնը յայտնում է ի գիտութիւն, թէ նորեկների քննութիւնները կը սկսւին օգոստոսի 25-ին, վերաքննութիւնները սեպտեմբերի 1-ին, ինչ թւով նաև երրորդական դասարաններում, քիչ թւով նաև երրորդ-

Ընդունելութիւն կը լինի Ա. և Բ. դասարանների ծրագրերը։ Ա. դասարանի տպագրւած ծրագրերը կարելի է ստանալ Ճեմարանի դիւանից։ Վարչութիւնից կարելի է ստանալ Ա. դասարանի տպագրւած ծրագիրը։

Ներսիսեան, Ն. Նախիջևանի և Շուշւայ Հոգևոր դպրոցաց աշակերտները լեզ-... Ա. լսարան մտնել կարող են լրացուցիչ քննութեան ենթարկւելով հայոց լեզւից և կրօնից. քննութեան պէտք է ենթարկւեն տարւայ ընթացքում Ներսիսեանի և Շուշւայ ընթացաւարտները նաև յունարէնից և լատիներէնից, եթէ նախորդ պատրաստ չեն ընդունելութեան ժամանակ։ Երևանի ընթերցաւարտներին, ընդհակառակը, քննութեան պէտք է ենթարկւեն, որոնց լսարան մտնել ցանկացողները յատուկ դէպքերում պէտք է հետևեն իրենց հետ։ Հակառակ դէպքում պէտք է նրանց համար պէտք է խօսել տեղւոյ հետ։ ...ի համար պէտք է խօսել ... կընդունւեն շատ սահմանափակ թւով, երբ տեղ լինի։

Մայր Աթոռի հաշւով գիշերօթիկներ կընդունւեն 250 ռուբլի։ Ուսանողներից ևս բացառիկ դէպքերում միայն կընդունւեն Մ. Աթոռի հաշւով։ թւով. թոշակ նշանակւած է այս տարւայ համար 250 ռուբլի։

1030 2—1

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

յայտնում է ի գիտութիւն ընկերութեան պ. պ. անդամների, որ հինգշաբթի, յուլիսի 7-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, ընկերութեան բնակարանում (Сололакская, 20) նշանակւած է ընկերութեան

Տարեկան ընդհանուր ժողովը

Օրակարգի խնդիրներն են.

1) Ընտրութիւն ընկերութեան նոր անդամների.
2) Ընտրութիւն պատւաւոր անդամի.
3) Հաշւետւութիւն և զեկուցում 1915–16 թ. թատերաշրջանի.
4) Զեկուցում վերստուգիչ յանձնաժողովի.
5) Նախահաշիւ 1916—17 թ. թատերաշրջանի.
6) Զեկուցում մրցակարգային յանձնաժողովի.
7) Ընտրութիւններ՝ ա) Խորհրդի երեք անդամի (հերթով հեռացող պ. պ. Լ. Մանթաշեանի, Ա. Խատիսեանի և Յ. Զմշկեանի փոխարէն) և երեք փոխանդամի, բ) Մրցանակաբաշխութեան յանձնաժողովի 7 անդամի և 3 փոխանդամի և գ) Վերստուգիչ յանձնաժողովի 3 անդամի և 2 փոխանդամի.
8) Ընթացիկ հարցեր։

1031 2—1

ԲԺԻՇԿ

Յ. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւն, առանձնապէս կրծքի, թոքերի և սրտի հիւանդութիւններ։

Ընդունելութիւնը ամենայն օր, բացի կիրակի օրերից, երեկ. 5—7 ժ.։

Սերգիևսկ. փ., № 1, հեռախօս 16—69։

858 25—10

ԲԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ.

ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւնը, առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի, բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, Թոքախտի, սրտի և ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսատրւած ՇԱՂԹԱՅԻՆ ՌԵՆՏԳԵՆԻ ճառագայթներով։ Ամեն օր 9—1 ժ. բացի կիրակի օրերից։

Բեհբուտովսկայա № 23, հեռ. 7—92։

744 25—29

Տեղափոխւելով արտասահմանից

ԲԺԻՇԿ

Ա. ՇԱՀԲԱԶԵԱՆԸ

Նախկին ասսիստենտ Բեռլինի համալսարանի կլինիկաների,

մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների, մանկաբարձութեան, կանանց միզասեռական օրգանների և նրանց վեներական հիւանդութիւնների, ընդունում է ամենայն օր, երեկ. ժամը 5 մինչև 7։ Հասցէ. Верійскій спускъ, № 1, домъ Меликъ-Азарьяна, кв. 19.

524 հեռ. 1—96։ 50—55

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ

ԿԵՕՆՋԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ

Պլոմբ. ոսկուց, արծաթից, ֆարֆորից. ատամի հեռ. առանց ցաւի։ Արհեստ. ատամներ ոսկուց (առանց ըիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործւած մեթոդով։

Ընդուն. 10—2-ը ցեր., 4—7 երեկ.։ Լերմոնտովսկայա փող. № 1, Ժուրավլ պերէուլկից։

936 100—84

ԲԺԻՇԿ

Բ. Գ. ՆԱՐԻՄԱՆՈՎ

Վեներական, կաշւի, սիֆիլիս և նրանց ճնշումները։ Բուժում «606» և «914» պրեպարատներով։ Հիւանդների ընդունելութիւնը ամեն օր, երեկ. ժ. 6-ից մինչև 8-ը։ Միքայէլեան փող., № 83, Հեռախօս 16-17։

1020 100—10

ԲԺԻՇԿ

Մ. Բ. ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ

Բեռլինի համալսարանի կլինիկ. պրոֆեսոր W. His-ի նախկին ասիստենտը ընդունում է ներքին և կանանց հիւանդներին առ. 12½—2 ժ., երեկոյեան 6—7 ժ. բացի կիրակի օրերից։ Հասցէ. Արսու-Արազովի հրապար. № 5, Հեռ. № 14—66։

1021 50—8

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅԵՐԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԴԱՌՆԱԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ռուս յաղթական արշաւանքին առջև Էրզրումի անկման անակնկալօրէն շատ անկումը ամերիկահայութեան հոգին ուրախութիւնով լեցուց։

Էրզրումի անկումը բաւական եղաւ, որ իր հայրենի տուն ու օջախին հետ անքակտելիօրէն կապւած հայերու սիրտը թունդ ելնէ և թռի դէպի իր հայրենի աւերակոյտերը։ Ու անձնապէս տեսայ մարդեր, որոնք անմիջապէս գործ ու գործատեղի ձգեցին վազելու համար դէպի Կովկաս, անմիջապէս անցնելու համար իրենց հայրենի գիւղերն ու քաղաքները։

Այս շարժումը, որ ամերիկահայ կեանքի նորագոյն շարժումն է, որքան ալ տակաւին ձևաւորւած վիճակ չներկայացնէր, որքան ալ տակաւին անհատական ու խմբական ձևով կարտայայտւէր, առանց կանոնաւոր կազմակերպութեան, ունի խորհրդածութեան արժանի շատ մը կողմեր, որոնցմէ մէկը մանաւանդ կարևոր է կովկասահայութեան և մանաւանդ ազգային գործող մարմիններու ուշադրութեան ենթարկել։

Ղարիպ ամերիկահայութեան այդ ամենազգային ներկայացուցիչները թէ որքան պատրաստւած կուգեն առաջին համբուրողներն ըլլալ իրենց հայրենի աւերակներու հողին, թէ անոնք որքան լուրջ կը մտածեն ասկէ վերջ իրենց կոչումին վրայ, երբ այլևս հասած կըլլան իրենց օջախները, թէ ինչ պարտաւորութիւններ ունին և անոնց դիմագրաւելու ինչ անխախտ հաւատք ու պատրաստութիւն... այս և նման հարցեր վերլուծել ամերիկահայ մամուլին պարտականութիւնն է, անոնց արծարծել և երկիր վերադարձողներու պարտաւորութիւնները ցուցնել ամերիկահայ առաջնորդներու գործն է։ Բայց այս շարժումին հետ անմիջական կապ ունեցող կայ և ուրիշ հարց մը, որ սերտ կերպով կապւած է կովկասահայութեան հետ։

Պարզ է, որ Ամերիկայէն երկիր վերադարձողներու միակ ճամբան Ռուսաստանն է։

Ռուսաստանը երեկ և մանաւանդ այսօր խիստ կերպով անցագիր կը պահանջէ բոլոր անցորդներէն։ Իսկ ամերիկահայութիւնը, որ մեծապէս թիւրքահպատակ էր երեկ և մեծ մասը իր անձնագիրը չունի, իսկ ունեցողներն ալ չեն ուզեր գործածել, ինքզինքը դժւարութեան մը առջև կը գտնէ, երբ իր ղարիպութեան փոշին թօթափել կը մտածէ։

Այն բոլորը, որոնք Էրզրումի անկումին անմիջական պատասխանողները եղան, այդ դժւարութեան քաղխեցան, որովհետև Նիւ-Եօրքի հիւպատոսութիւնը այն զգացումով չվերաբերւիր, ինչ զգացումով որ ճամբայ կելլեն այդ ղարիպ հայերը։

Այս տողերով մեր նպատակը չէ ամբաստանել Նիւ-Եօրքի հիւպատոսութիւնը, այլ արձանագրել փաստը և ուշադրութիւնը հրաւիրել բոլոր այն մարմիններու, որոնք պարտաւորութիւն մը կը զգան հայ ժողովրդի սփիւռքի մէջ հայերուն, որոնց բազմանքը այնքան անսահման է անգամ մըն ալ իրենց հայրենիքը տեսնել։

Եթէ հարցը կապւած ըլլար միայն քանի մը տասնեակներու դժւարութիւններուն, մենք հազիւ թէ զբաղէինք այդ հարցով։ Բայց մենք գիտենք թէ երբ ռուս բանակը արդէն իր թևերը տարածած կըլլայ Թրքահայաստանի մեծագոյն մասին վրայ, այն ատեն կարաւան մը կայ պատրաստ, որ Ատլանտեանի եզերքներուն իր վերջին Ճաս-բարովը պիտի ըսէ և ուղևորւի դէպի Կովկաս։

Ահա այս չօշափելի պատկերն է, որ մեզ կը ստիպէ անմիջապէս յուզել այդ խնդիրը Կովկասի մէջ և ուշադրութիւնը դարձնել մամուլին և պաշտօնական մարմիններուն, որպէսզի որ առաջ նկատի առնեն և Փեթրոկրատի միջամտութիւնը խնդրեն Ամերիկայէն մեկնելիք հարիւրաւոր հայերուն դիւրութիւններ տալու համար։

Եթէ վաղը հարիւրներով ղարիպ հայեր Նիւ-Եօրք լեցւին ու հանդիպին այս դժւարութիւններուն, ինչ դժւարութիւններ որ այսօր կան, այն ատեն այն հայրենաքաղց հոգիները պիտի ճմլւին, անոնց տրամադրութիւնները պիտի վիրաւորւին և գուցէ գտնւին այնպիսիներ ալ, որոնք հոս կըմնան իրենց առաջադրութիւններէն։

Մենք այս հարցը ներկայացնելով հրապարակով, պիտի սպասէինք որ Կաթողիկոսարան, Ազգային Բիւրօ, մամուլ և մանաւանդ Պետական Դումայի հայ անդամներ անմիջական ուշադրութեան առարկայ դարձնէին և չսպասէին, որ Ամերիկայէն ճամբայ ելնողներ խումբ-խումբ՝ հեռագիրներ տեղային իրենց միջնորդութիւնը խնդրելու համար։

Հայութեան հոգին բովանդակ անկեղծութիւնը կը պարտաւորէ ռուս կառավարութիւնը նոյն անկեղծ վերաբերումը ցուցնել և առանց դժւարութիւններու բանալ իր դուռները ղարիպ հայերուն առջև, անցնելու համար Ռուսաստանէն։ Մենք կը հաւատանք թէ Փեթրոկրատի կառավարութիւնը առաջին առիթով իսկ պիտի հրահանգէր Ուաշինկթընի և Նիւ-Եօրքի իր պաշտօնէութիւններուն ճամբորդ հայերու առջև դժւարութիւններ չյարուցանել, եթէ ազգային մարմիններ իրենց կողմէ պաշտօնական գիմումներ ընէին։

Նամփուր

Բոստոն (Ամերիկա)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ՎԻՃԱԿԸ

III

Կապիտալիզմի հսկայական աճեցման հետ միասին աճել է Գերմանիայի նաև արտաքին առևտուրը, որ երևում է հետևեալ համեմատական աղիւսակից.

	Տարիներ		
	1891—1893,	1906—1900,	1913
	Միջին տարեկան		
Համաշխ. առևտ. միլիարդ մարկ			
Ընդհ. շրջանառ.	71,2	129,6	—
%-ով	100	182	—
Արտահանութ.	33,0	61,0	—
%-ով	100	185	—
Ընդհ. շրջանառ.	7,1	15,1	20,8
%-ով	100	212	293
Արտահանութ.	3,1	6,7	10,1
%-ով	100	217	325
Մեծ Բրիտանիա (մլրդ. ֆ. ստ.)			
Ընդհ. շրջանառ.	584	986	1300
%-ով	100	160	221
Արտահանութ.	227	397	525
%-ով	100	175	230
Միաց.-Նահանգն. (մլրդ. դոլ.)			
Ընդհ. շրջանառ.	1,7	3,1	4,2
%-ով	100	186	247
Արտահանութիւնը	0,9	1,8	2,5
%-ով	100	200	277

Երեք համաշխարհային առևտրական երկրների տւեալներից պարզ երևում է, որ 90-ական թւականներից սկսած արտաքին առևտուրը ամենից աւելի ուժեղ կերպով աճել է Գերմանիայում. 1870—1913 թ. ընդհանուր տարեկան շրջանառութիւնը աճել է Գերմանիայում 152 տոկոսով, Մեծ Բրիտանիային 247 տոկոսով, Միացեալ-Նահանգներինը մօտ 310 տոկոսով։ Բնորոշն այն է, որ 1909–1913 թ.թ. Գերմանիայի առևտրական շրջանառութիւնները աճել են՝ Եւրոպայի հետ 53,7 տոկոսով, Ասիայի հետ 92 տոկ., Ամերիկայի հետ 42 տոկ. և Աւստրալիայի հետ 56 տոկ.։

Սրա հետ միասին առաջ է գնացել նաև գիւղատնտեսութեան զարգացումը, հողագործութեան բարելաւումը, աշխատանքի արտադրողութեան աւելացումը։ Բալլոդի հաշւով 1870—1910 թ.թ. բոլոր հացահատիկների արտադրութիւնը աճել է 36 տոկ., այն ինչ ամբողջ ազգաբնակութիւնը աճել էր միայն 18 տոկ.։ Ուշադրութեան արժանի է այն հանգամանքը, որ երկրի ինդուստրալիզացիայի հետ միասին աճել էր արդիւնաբերութեան և առևտրի մէջ պարապող ազգաբնակութեան թիւը ի հաշիւ այն ազգաբնակութեան, որ պարապում է գիւղատնտեսութեամբ, քաղաքների ազգաբնակութիւնը աճել է ի հաշիւ գիւղականի։ Երկրի տնտեսական կեանքի այդ հսկայական աճումը, բարձրացնելով ազգային հարստութիւնը առ սակաւ մինչև 300 միլիարդ մարկի, հասցնելով տարեկան եկամուտը մինչև 25 միլիարդի, իսկ տարեկան «խնայողութիւնները» մինչև 3,7, և ամբողջ խնայածը մինչև 7 միլիարդ մարկի, մեծ չափերով զարգացրեց նրբին շուկան, որն աւելի արագ է աճել արտաքինից։ Եւ ահա հենց այդ ներքին շուկան որոշ ուղղութիւն տւեց արտաքին առևտուրին։ Չնայած զօրեղ հողային պրոտեկցիոնիզմին, որը մշակւում էր յօգուտ հնաւուր պատերազմի (Բիւլով), անուղի և այլ նպատակների համար սեփական հողագործական մթերքները անբաւարար էին։ Կարիքն ստիպում էր ներմուծել մթերքներ հետզհետէ աճեցող քանակով։ Անասնոց և կենդանական մթերքների տարեկան ներմուծումը արտահանութեան հանդէպ աւելանում էր (1891—95 թ.) և 1,1 միլիարդ մարկից հասել էր 2,3 մ. և այլն։

Այս դրութիւնը առաջ էր բերում պասսիւ առևտրական բալանս և Գերմանիայի արտաքին շրջանառութեան շարժումը դարձրեց նման անգլիականի։ Եւ ահա Գերմանիան սկսեց վարել իր արտաքին տնտեսական քաղաքականութիւնը այնպիսի ուղղութեամբ, որ կապահովէր իր ակտիւ հաշւի բալանսը։ Նա ձգտում էր մեծացնել գործարանային ապրանքների վաճառքը՝ վճարելու հում և սննդատու նիւթերի հետզհետէ աճող ներմուծման համար։ Նա ձգտում էր զարգացնել զաղութային առևտուրը և միաժամանակ իրեն նպատակ էր դրել ձեռք բերել սեփական գաղութներ՝ ապահովելու համար իրեն իր հում և անհրաժեշտ մատակարարողական մթերքներով։ Նա ստեղծեց սեփական ծովային տրանսպորտ, որը Անգլիայի եկամուտի խոշոր աղբիւրն է կազմում։ Նա ձգտում էր ազատել միջազգային հաշիւների շրջանում անգլիական միջնորդութիւնից և Ֆրանսիայից՝ ֆինանսական կախումից, որպէս զի ինքը դառնայ բանկիր և ֆինանսիստ առնտեսապէս աւելի յետամնաց երկրների համար, մատակարարելով նրանց կարճ պայմանաժամով և երկար ժամանակով տրւած փոխառութիւններ։ Գերմանիան ձգտում էր ձեռք բերել հնաւուր չափով աւելի շատ օտարերկրեայ արժէքաւոր թղթեր՝ տարեկան որոշ տուրք ստանալու համար։ Նա շատ մեծ մասնակցութիւն էր ունենում օտարերկրեայ ձեռնարկութիւնների մէջ, կազմակերպում էր արտասահմանում իր ձեռնարկութիւնների ստորաբաժանումներ և աշխատում էր մեծացնել իր արդիւնաբերական կապիտալը, և այդ անում էր նա այն նպատակով, որպէս զի աւելի պակաս կապիտալիստական երկիրները իրենց

digitised by A.R.A.R.@

կախումն ունենան, մի տեսակ հարկատու լինեն։ Բանկային գործի զարգացումը և արդիւնաբերութեանը ու առևտուրին վերև յիշւած ընթացքը տալը նպաստեցին նրա նորագոյն գաղութային, իմպերիալիստական քաղաքականութեան զարգացմանը։ Եւ պրոֆ. Ռիսսերը, վերլուծելով գերմանական խոշոր բանկերի շարժումը, կապելով այդ նրա տնտեսութեան զարգացման հետ, 1912 թ. տւեց իր բնորոշումը 1870—1911 ժամանակաշրջանի նկատմամբ։ «Այդ ժամանակաշրջանի յեղափոխական բնոյթը երևան եկաւ երկու հզօր ճգնաժամերում—1873 և 1900 թ.»։ Նա այժմ կարող էր աւելացնել՝ նաև ներկայ պատերազմում...

Գ. Զ.

„ՀՈՐԻԶՈՆԻ" ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻՑ

Իգդիր, 2 յուլիսի

Ցորենի բերքը Արարատեան դաշտում լաւ է անցել տարւայ համեմատութեամբ։ Անցեալ տարի մի աղյլ հաշւանից ստացւել է 5 սոմար կամ 15 փութ ցորեն, իսկ այս տարի հասկերի աւելի զարգացած ու լիքը լինելու պատճառով նոյն տեղից ստացւում է 8 սոմար կամ 24 փութ, եթէ տոկոսի վերածելու լինենք, այս տարւայ յաւելեալ քանակը կը հաւասարւի 60%-ի, որը մի շօշափելի արդիւնք է։

Արարատեան դաշտում աշխատաւոր ձեռքերի պակասը հոգացւում է գաղթականների աշխատանքով։ Օրավարձը բաւականին բարձր է։ Իր ծախսով ապրող բանւորը ստանում է 2,50—3 ռուբլի, իսկ աշխատանքի տիրոջ հացով 2—2,5 կոպ.։ Ուշագրաւը գաղթական կանանց աշխատանքի ձեռք զարնելն է։ Մանգաղով քաղ անող կանայք ստանում են 1 ռ. 50 կ., իսկ բամբակի քաղ անողները մէկ ռուբլի։

Տեղացի գիւղացիները շատ գոհ են գաղթական բանւորների ներկայութիւնից և նրանց աշխատանքից։ Նրանք միաբերան վկայում են բերքի առատութեան, գաղթական բանւորների բարեխիղճ աշխատանքի մասին։ Նրանք ասում են, որ ցորենը շատ է ու առատ, քաղել մի կերպ կարողացան, բայց հաշւանի մեծագոյն մասը մնացել է դաշտում. պատճառը լծկան անասունների պակասութիւնն է։ Սայլերը անասուններով հանդերձ «օրով» են տարւած, ինչու և հաշւանի տեղափոխութեան և կալսելու աշխատանքները խիստ կաղում են։

Ցորենի գինը շնորհիւ լաւ բերքի ընկել է։ Դեռ որոշ գին (մաղանդը) գոյութիւն չունի և խալւարը ծախւում է տարբեր տեղերում տարբեր գնով 50—70 ռ.։ Բայց այդ գինը երևի կը բարձրանայ, քանի որ հաստագրպան անհատները մտածում են ցորենի գնման և ամբարման մասին։ Եթէ Ռուսաստանից կանոնաւոր կերպով ալիւր հասնի, ցորենի գինը անշուշտ կընկնի և հաստագրպանների ծրագիրը ջուրը կընկնի։ Անհրաժեշտ է մտածել ում հարկն է այդ մասին և չթողնել, որ հասարակութիւնը շահագործւի մի չորս բախտախնդիրների կողմից։

Հփիբիկ

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԱՐՃԷՇԻ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ

Կովկասեան գործող բանակի հրամանատարը, գաղթականական գործով զբաղւող լիազօր գեներալ Թամամշևի միջոցաւ յայտնում է Հայոց Կենտ. կոմիտէին, որ այսուհետև թոյլատրւում է փախստականներին վերադառնալ ու բնակութիւն հաստատել Արճէշի շրջանում, ուր գտնւում է նաև Մանազկերտը։ Այդ շրջանը վերադառնալ կարող են միայն բնիկները։

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂՆԵՐԻ

Պատերազմին մասնակցող հայերի չէզոք ընտանիքներին և պատերազմական գործողութիւններից փչացած հայ բնակչութեանն օգնող Պետրոգրադի ընկերութիւնների կոմիտէն խնդրում է մեզ ծանուցանել ի գիտութիւն Ամերիկա վերադարձողների հետևեալը.

1. Ամերիկա գնալ այժմ կարելի է միայն Վլադիւոստոկով և Շէնգհայով.
2. Ամերիկա գնացողները պէտք է իրենց անցագրերը վաւերացնեն Անդրկովկասում.
3. Պետրոգրադի ընկերութիւնները որպէս զի խրախուսւած չլինին հայրենիքից Ամերիկա գնացողներին, որոշել են Պետրոգրադ այցելողներին չտալ ոչ մի դրամական օժանդակութիւն։
5. Ամերիկա գնացողները Անդրկովկասից դուրս գալու ժամանակ պէտք է ունենան անպայման ոչ պակաս քան 300 ռ., որպէս զի կարողանան հասնել Ամերիկա։

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

II

Արդէն երկու ժամ էր անցել, սահելով վայրկեանի նման։ Կռիւը գնալով սաստկանում էր մեր ձախում։ Օգնութեան եկած ուժի սպաների հետ դիտում ենք չորս կողմը։ Տիգրիսի աջ ափում տաք կռիւ է. Թշնամու թնդանօթները ռմբակոծում են մեր դիրքերը։ Ահա և անսպասելին։ Մեր թիկունքում գտնւող բարձր լեռան վրայ, որի փէշերում գտնւում է մեր բանակատեղին և որը մագլցելով գրաւել էինք Ռեանդուզը, այժմ ինչ որ խմորումներ են։ Անհաւատալի մի բազմութիւն շարժւում է օղակաձև զօրասիւներով։ Պահ մի ենթադրում ենք, որ մերոնք կը լինին, հեռախօսով յայտնում ենք կենտրոնին և պատասխանում են՝ «լեռը մեր կողմից գրաւած չէ»։ Մի քիչ էլ զննդաղում, և թշնամին պիտի լինի մեր բանակատեղում։

Շարժւում են թշնամու զօրասիւները, շարժւում են և մերոնք ու ահա բաղխեցին։ Կեանքում ոչինչ այնքան հետաքրքիր չի կարող լինել, որքան ապահով վայրից կռւի դաշտ դիտելը, և այդ «հաճոյքը»—եթէ կարելի է այսպէս որակել—վայելում ենք լի ու լի

Սկսեց դժոխային կռիւ, մի չլսւած ու չտեսնւած թափով։ Հսկայ լեռը ուղղակի դղրդում էր։ Ցանդուղն թըշնամին նոյն իսկ թնդանօթներ և գընդացիրներ էր բարձրացրել այդ «անմատչելի» կոչւած լեռը։

Ինչպէս նախապէս ասացի, մեր ուժերից զգալի մի մասը թիկունքում գործ ունենալով չլսաել էինք։ Թըշնամին մեզանից ոչ միայն թւական գերակշռութիւն ունէր, այլև ռազմական։ Հաղորդակցութեան միջոցներ չունէինք, կռիւ էր ամեն կողմ, և' կենտրոնում և' աջում ու ձախում և' թիկունքում, ոչ մի վայր չկար, որ ռազմաքեմ չլինէր. մեր դրութիւնը կրիտիքական էր և մեզնից իւրաքանչիւրը զգում էր այդ լռելեայն։ Թիւրքերը խիտ շարքերով և ալիքներով գրոհի էին դիմում, իսկ մերոնք ամուր կըպած դիրքերում կրակ էին թափում, գալիս էին թշնամու զօրասիւները, բաղխւում, փշրւում ու դիակների վերայից շարունակւում մեռնները։

Սկսան գործել մեր թնդանօթները։ Ռուսական թնդանօթները նշանառութեան ու անվրէպ խփելու տեսակէտով անմրցելի են. Թշնամու թնդանօթախումբը գրեթէ լռեցրին։ Շրապնելները սրբում էին շարքերը, ռումբերը քարերի ու փոշիների մէջ խառնշտկում էին թշնամու զօրասիւնը ու մենք սրտի անհուն գոհունակութեամբ դիտում էինք այս բոլորը։ Մեր դիրքերում երկրորդական կռիւ էր։

Մի զարմանալի զուգադիպութեամբ կռիւների ծանրութիւնը ընդհանրապէս ընկնում էր միշտ Բնառւ վրայ. այս անգամ էլ բացառութիւն չեղաւ։ Բնառին գտնւում էր թրքական ամենաահարկու զօրամասի յանդիման, նրան, որ աշխատում էր ճեղքել մեր զօրագիծը, օղակել ու ողջ ողջ գերի վերցնել ամենքիս։ Տիտանեան կռիւ էր վարում Բնառին իրենից մի քանի պատիկ աւելի ուժերի դէմ։

Գ. Ամիրեան

ԴՈՔՏՈՐ Ս. Ձ. ՈՒԻԼՍԸՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ամերիկեան հանրածանօթ «Պարտ» ընկերութիւնը 60 տարուց աւելի է, որ իր գործունէութիւնը սկսել է Պարսկաստանում։

Ընկերութեան միակ նպատակն է կրթել, սովորեցնել և տարածել Քրիստոսի աւետարանը։

Ընկերութիւնը Պարսկաստանի համարեա բոլոր քաղաքներում ունի դպրոցներ, ուր դպրոցներում սովորում են բազմաթիւ հայ երեխաներ։

Դպրոցներից ամենանշանաւորն է Թաւրիզի «Memorial» դպրոցը։ Այս դպրոցում ամբողջ 35 երկար ու ձիգ տարիներ տեսչական պաշտօն է վարել բոլորից սիրւած և յարգւած հանգուցեալ Ս. Ձ. Ուիլսընը։

Սկզբներում «Memorial» դպրոցը երկդասեան էր, սակայն հանգուցեալի եռանդուն ջանքերի շնորհիւ տարեցտարի դասարաններ աւելացան, և դպրոցը հասաւ մինչև 7-րդ դասարանի և ճանաչւեց «hogh school» (բարձրագոյն դպրոց)։

Ս. Ձ. Ուիլսընի հետ միասին կըրթական ասպարէզի վրայ աշխատում էր իր ամուսին Mrs. Willson-ը, մի հարազատ մայր դիւիրութիւն աշակերտների համար։

Ս. Ձ. Ուիլսընը հայկական դատի ջերմ պաշտպաններից մէկն էր. սուլթանի կատարած ամեն մի գազանութիւնը իսկոյն գրի էր առնում, ապա լոյս ընծայում Ամերիկեան թերթերում։

Նա եղել է թարգման մեր դատի իրականութեան, տւել է իր ազգին մի շարք թարգմանութիւններ մեր յեղափոխութեան կեանքից. թարգմանել և լոյս է ընծայել Մուսոնի և Զոռի արշաւանքը հայդուկային նկարներով. պատրաստի թարգմանած ունէր Րաֆֆիի «Խենթը», «Ջալալէդդին»-ը և սկսել էր թարգմանել «Սամւէլ»-ը։ Չգիտեմ, վերջինները լոյս ընծայել տւեց, թէ ոչ։

Հայրենիք էր վերադարձել հանգստանալու, կազդուրւելու, սակայն հայկական վերջին աղէտները դուրս քաշեցին նրան իր հայրենիքից, ու նա եկաւ վերջին օրերը ապրելու իր հօտի մօտ, օգնելու այն ժողովրդին, որի համար նւիրւել էր, եկաւ աշխատելու մեծ ճանապարհի վրայ, ուր և տւեց իր կեանքը։ Նրա անունը անմեռ կը մնայ իր կրթած և դաստիարակած բազմաթիւ աշակերտների սրտում։

Տ. Ցակովբեան

ԼՈՒՐՋ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Թեհրան, 22 յունիսի

Մօտ մի ամիս է, որ յամառ լուրեր էին պտտում Գալլիպոլիից թրքական և աւստրօ գերմանական թարմ ուժերի Բաղդադ հասնելու մասին։ Հեռագրական մի գործակալութիւն նոյնիսկ յայտնեց, որ Բաղդադում գտնւող և ճանապարհին՝ այդ ուղղութեամբ եկող աւստրո-գերմանացիք կազմում են մօտ մի դիւիզիա։ Սկզբում այդ լուրերը լուրջ ենթադրութիւն էր թւում, բայց քիչ-քիչ հաստատւեցին, երևան բերելով գերմանացիների Բաղդադը պաշտպանելու լուրջ ջանքերը։ Աւելորդ է խօսել Բաղդադի կարևոր նշանակութեան մասին և կրկնել նրա քաղաքական և ռազմական կարևորութիւնը։ Սակայն անհրաժեշտ է չիշտել այն հանգամանքը, որ Բաղդադի պաշտպանութեան կէտերից մէկն էլ գուցէ ոչ երկրորդականը — թրքօ գերմանական ռազմագիտութիւնը համարում էր Պարսկաստանում պահպանելիք ազդեցութիւնը։

Ռուսական արշաւազօրքի յաղթանակները, գերմանոֆիլ զինւած ուժերի և այլ տարրերի ցրումը, ռուս-անգլիական ազդեցութեան բացարձակ տիրապետումը Պարսկաստանում չէին յուսահատեցրել գերմանացիներին։

Նրանք շարունակում էին յոյս դնել Պարսկաստանի վրայ և չէին դադարում, այսպէս թէ այնպէս, վառ պահել խեղդւած շարժման գաղափարը պարսիկ ամբոխի մէջ և ջանքեր չխնայել երբեմն երբեմն ստեղծւած նոր դրութեան դէմ բողոքներ ու դժգոհութիւններ առաջ բերել։

Այդ նպատակով, սկզբում գաղտնի, ապա և բացարձակ կերպով սահմանամերձ շրջաններն էին ուղարկւում պրոպագանդիստ-կազմակերպիչներ, որոնք դժգոհ տարրերին միացնելու, թափառական ցեղերից զինւած խմբեր կազմելու և այս ու այնտեղ խռովութիւններ յարուցելու միսիան ունէին։ Միևնոյն էր թէ խռովութիւնները ինչ բնոյթ կը կրէին, թէկուզ աւազակային երևոյթն ունենային, բաւական էր որ նորմալ կեանքը խանգարւում էր և ռուս-պարսկական ուժերը զբաղեցնում։

Գերման ֆիլ պրոպագանդիստներ առաջին անգամ երևան եկան Քուրդիստանում, թրքօ պարսկական ուժերի պարտութիւնից և փախուստից յետոյ։ Կարճ ժամանակում նրանք այնքան յաջողութիւն ունեցան, որ նահանգապետը իրեն պարտաւոր համարեց այդ մասին տեղեկագրել կենտրոնին։ Այնուհետև այդպիսի գործիչներ յայտնւեցին Զանջանի և Գարուսի շրջաններում։ Շուտով «ազգային բանակի» հրամանատարի ազգականներից Նիզամ-Սուլթանը փոքրաթիւ մի խմբով թափառական լուրերի մէջ գալով, ըսկսեց զինւած խմբեր կազմակերպել։ Այն ժամանակ ենթադրւում էր, որ այդ ուժը դէպի Խորէմաբադ պիտի շարժւի, Քիրմանշահում և Սպահանում գտնւող ռուսական զօրամասերի հաղորդակցութեան դէմ արգելքներ լինելու համար մանաւանդ, որ հենց այդ օրերում Սուլթանաբադի շրջանում երևան էր եկել բախտախնդիրներից կազմւած մի խումբ, որ նոյն իսկ պտտում էր թալանում, թող քարաւաններն ու ճանապարհորդները։

Նիզամ-Սուլթանից յետոյ գերմանոֆիլ փախստական տարրերի—խմբապետ, մոջահիդ, ժանդարմ, գաւառապետ և այլն—վերադարձը մեծ համեմատութիւններ ստացաւ։ Գալիս էին, զանազան շրջաններ ցրւում, զինւած խմբերի մէջ մտնում կամ նորերը կազմում և զանազան կէտերի վրայ յարձակումներ կատարում։

Որոշ նպատակի ձգտող այդ խմբերը, ամեն օր սունկի պէս բուսնող աւազակախմբերի հետ մի ժամանակ—մի ամիս ու կէս առաջ—այնպէս էին բռնել կենտրոնական և հարաւային Պարսկաստանը, որ լուրջ մտահոգութիւն էին պատճառում կառավարութեան։ Կառավարչական ծխուորները, դարաստրաններ, կազակները մի շրջանից միւսն էին ուղարկւում նրանց զսպելու համար։ Հազիւ մի որոշ յաջողութեան էին հասել սրանք, սահմանից 300 հոգով անցաւ յայտնի աւազակապետ Նայիբ Հուսէյնը։ Ինչ խօսք, որ սա էլ «առաքեալներից» էր, ռուսական զօրքի թիկունքում խռովութիւններ յարուցանելու համար ուղարկւած։ Սա աւելի լաւ կազմակերպելու համար միջանկեալ տեղ ներման հարցը և մի առ ժամանակ Քիրմանշահի շրջանում թափառելուց յետոյ դէպի Քաշան շարժւեց, ճանապարհին կողոպտելով և սպանելով։ Այստեղ նա իր զօրախմբին միացրեց Շանդուլինների ու Աղաս խանի երեք մասի բաժանելով զանազան ուղղութեամբ ցրւեց, սակայն Քաշանի շրջանից չհեռացաւ։

Շուտով Սպահանի միւս կողմում հարաւում*) 400 հոգիով երևան եկաւ բախտախնդիր Սարդար Սովլէթը. Ինչ թէ դէպի Եզդ ուղարկւած անգլիական բանկի փողերը կողոպտելու նպատակով։ Անկասկած է, որ այդ մի պատրւակ էր։ Մեզ թւում է, որ այդ երկու ուժերի Սպահանի երկու ուղղութեան վրայ յայտնւելը որոշ մի ծրագրի մասն է կազմում։ Ծրագիրը համարեա թէ պարզ կը լինի, եթէ ի նկատի ունենանք Թեհրանում գտնւող բախտախնդիրների ցեղապետների անսպասելի մի յայտարարութիւնը։ Դրանք նրանք հերքում էին այն լուրերը, որոնց, իբր թէ բախտախնդիրները նախապատրաստում են Սպահանի վրա յարձակւելու և յեղաշրջում առաջ բերելու։ Ազգից յետոյ իմացւեց նման լուրերի գոյութիւնը, մինչ այդ ոչ ոք էլ չէր խօսում «նախապատրաստութիւնների» մասին։

Այժմ արդէն պէտք է կարծել, որ «նախապատրաստութիւնները» գոյութիւն և կապ ունեն Նայիբ-Հուսէյնի և Սարդար Սովլէթի շարժումների հետ։ Առանձնապէս այս վերջինները գերմանացիների կողմից յանձնարարւած են ռուսական զօրքը թիկունքում զբաղեցնել այն մոմենտին, երբ թրքական թարմ ուժերը արշաւի կանգնեն Քիրմանշահի ուղղութեամբ։

Ել մ.

*) Քաշանը Սպահանի հիւսիսային կողմում

ԹՈՅԼՆ Է ՈՒԺԵՂԸ

(Քաղւածք սոցիոլոգիական ակնարկ)

Bellum omnium contra omnes!

Հօբսեան արիւնածարաւ նշանաբանն է սա, մարդկային զազրելի հոգու հրաբխային լաւան... Նա պոռթկել է մէջ ընդ մէջ. դարերի տափաստաններն ակօսող անխոնջ մշակին է կլանել, չոր անապատների է վերածել քաղաքակրթութեան մարգարիտները...

Արիւն... լսել է մահաշունչ ոռնոցը և խելակորոյս գազանը ժանիքները պատրաստ՝ դուրս է նետւել որջից...

Մեծ, կուշտ ծծել հիւթալից արիւնը, ժանիքներով պրկել սիրած էակին, արնալից աչքերը սևեռել նրա մարող աչքերին, յօշոտել, պար բռնել նրա տանջանքների հետ, վերջին խինդն արձակել զոհւած դիակին ու գնալ նորից փնտրելու...

Թանգը են բոյները, գեղեցիկ՝ ժանիքները, գրաւոր է կեանքը՝ արնահոտ ու արնալից. կարելի է խմել ու անվերջ խմել...

Գազանների որջերի զուգանն է սա, մարդկային պատմութեան սև ու դառնարդ երեսը, ուրկից մահւան հոտն է փչւում։ Պէտք է կլանել թոյլերին և կլանելը սրբագործել,—ահա հաւատամքը Ուժեղի՝ թող դա լինի մի էսքիմոս կամ հոտենտոտ, հնդկական պարիկ կամ յունական էւպատրիդ և կամ մեր օրերի գերմանական մի խնկեր։

Եկաւ և նա—մեծ բնագէտ Չարլս Դարւինը։ Ամբոխավարները ճչացին.

—Այո, կեանքը կռւի հնոց է յանուն գոյութեան, կռիւ ամենուրեք ու անդադրում, կռիւ ողջ օրգանական աշխարհում, կռիւ անհատի ընդդէմ անհատի, դասակարգերի, մարդկային ցեղերի, համայն մարդկութեան։

Bellum omnium contra omnes.

Ու քինոտ քրքիջն Ուժեղի գնաց աւետելու իր սրբագործւած իրաւունքն ի լուր աշխարհի։ Մեծ մոլախոյն ու մարդատեացը խնկարկեց որպէս արեան Քրիստոս, գազանային զաւեշտների փառաբանւելն յայտարարեց որպէս օրէնք, մոռացւեց, որ մարդկային անպատկառութեան այդ փառքերի կոյտերի տակ թաղւած է ինքը՝ Թոյլը իր սիրոյ պատգամով ու ապագայի յաղթանակի անհուն յոյսով։

Հուժկու ու հեղինակաւոր կոչ էր հարկաւոր մոլի հեշտանքի նիրհը ըսթափեցնելու։ Նոր պեղումների կարիքը հրամայողական էր։ Եւ ահա սկսւում է մի նոր աշխատանք՝ խոր ու խըրատալից. Գիտութիւնից միտքը մեր օրերին է սկսում ուղղի գալ—դեռ երկչոտ, բայց առանց վարանումների նա անցել է արդէն արժէքների վերագընահատման։ Գիտութեան տարբեր ասպարէզներում ականաւոր ներկայացուցիչների մի ամբողջ շքախումբ է, որ այսօր իր մշիկունային աշխատանքին է անցել դարւինեան մտաւոր ըստեմարանի մէջ։ Անարխիստ Կրապոտկինին այսօր ձայնակցում է հոգեբան Վունդը, պատմաբան Կարէյին—իրաւագէտ Գետրաժիցկին, — այստեղ ու այնտեղ լսւում են չեչտակի ձայներ յանուն յեղաշրջւած ճշմարտութեան, յանուն դարւինեան պատգամների անաղարտ վերակենդանացման։

Ոչ, ասում են նրանք, դարերի ժառանգածն ու սրբագործածը արեան ծարաւը չէ, գազանային զգացումները չեն, այլ սոցիալական համերաշխութեան բնազդը։

Սոցիալական բնազդներն են, որ տւել է մեզ փոթորիկներով լի պատմութիւնը, դրանք են, որ գալիս են զարգանալու սահող կեանքում՝ ապագայի միակ տէրն ու անօրէնը լինելու նշանաբանով։ Սիրոյ փոխադարձ սիմպատիայի ու նման զգացումներն են, որ անյիշատակ ժամանակներից տաշել են մարդու անմշակ հոգու խորքերը, որ խթանն են եղել թոյլերի կռւաբանակների Ուժեղներից մղւած օրհասական ու անդադրում կռւի մէջ ու այդ զգացումներն են, որ եղել են ու պիտի լինին մարդկային պրոգրէսի, համամարդկային կուլտուրայի ուժեղ ազդակը։

Մարդը, այդ արիստոտէլեան «քաղաքական կենդանին», որը զուրկ է սիմպատիայի (համակրանքի) զգացմունքից, անբնական հրէշ է ու կորչելու մատնւած, — ազդարարելու էր գալիս Չարլզ Դարւինը։

Միայն կռիւը չէ դարդը պատմութեան, նա չէ ազդակը շարժման, խըթանը համայն պրոգրէսի, կռւողը սիրոյ ու միացման կապանքներ։ Նոր փնտրութիւններ ճամբին գիտութեան քուրմը զգաց իր նախընթաց պեղումների հապճեպ եզրակացութիւնները, զգաց՝ ու առանց վարանումների վեհօրէն նահանջի ճանապարհը բռնեց։ Անցած-գնացած պատմութեան ծալքերի տակ նոր ոյժ էր թաղւած՝ ինքնին վսեմ ու հզօր, և որքան դէպ յառաջ կեանքի ուղիով, նոյնքան աւելի հարուստ, աւելի դիւթիչ։ Սիրոյ զգացում, համայնակեցութեան զօրեղ բընազդ... Բայց ո՞ւր էր ակունքն այդ վեհ զգացմունքներից հիւսւած յորձանքի և ո՞ւր նրա վերջը։ Վախճանը վաղւայ գեղեցիկ համամարդկային գերդաստանն էր, ուր հօբբեսեան մարդը՝ ընդունակ միայն գազան լինելու ու ընդդէմ բոլորի կռիւ մղելու, հրէշ պիտի լինէր և ապրելու իրաւունքից զուրկ։ Վաղւայ գերդաստանն էր՝ հիւսւած մարդկային խղճի կոթողների վրայ, ուր հաւասարութեան, եղբայրութեան ու ազատութեան եռամեծ դաշն թագաւորութիւնը պիտի հաստատւէր սիրոյ պաճուճանքի մէջ զարդարւած։ Ցեռահայեացք ձգեցէք անցեալի դէպ այն հորիզոններ, ուր արեը վաղուց է, ինչ մայր է մտել։ Մտէք մեր նախահօր տնակը, անցէք մեր վայրենի նախորդների ընտանեկան կապակցութիւնների շրջանը, թողէք ու մի աստիճան ևս բարձրացէք յառաջադիմութեան սանդուղքով դէպի բարբարոսական գիւղական համայնքն ու նրա աւելի յստակ ու կազմակերպւած ձևը և զգուշօրէն փնտրեցէք այն գործօնները, որոնք մարդ են կոչել կեանքի յորձանքներին, որոնք հասցնել են կարողացել մեզ մինչև մաքի գրաւումները XX-րորդ դարը։ Արդեօք հանդէպ վայրենական բնազդների ու արեան ծարաւի չկա՞յ այստեղ մի կուռ ու գեղեցիկ շղթայ, հիւսւած հասարակական քաջերից ու սովորութիւններից, յանուն ընդհանուր շահերի, փոխադարձ օժանդակութեան։ Արէք մի քայլ ևս դէպ հին Ցունաստանի ինքնատիպ ֆեդերացիան, մի թռիչք—դէպ միջնադարեան նմանաձև գեղեցիկ ովսպինները, ուր «ազատ օդն է հովհարել» ու խորամուխ եղէք՝ արդեօք այստեղ չեն տնկել ու ոռոգել համամարդկային կուլտուրայի մեծ կաղնիները։ Միթէ դա չէ պատմութեան ամենափայլուն շրջանը, ուր աճել ու զարգացել է արւեստների գեղ պսակը, ուր գիտութիւնն իր գալիք տիրապետութեան ճանապարհներն է հարթել, ուր բնութիւնը գրկաբաց իր հարստութեան շտեմարաններն է մարդուն ընդառաջ բերել։ Այո, համամարդկային կուլտուրայի օրրաններն են սրանք՝ ակօսւած դեռ պատմութեան մեղրամոմում, դէպ արևը սանող խիզախ թռիչքներն այստեղ են ծիլել ու ծաղկել, ու միայն սրանք են, որ կարողացել են դէմ ելնել պատմութեան Լանկթեմուրների մահաբեր արշաւանքներին, ու նորից աննկուն դէպ իրենց շինարար գործին անցել։

Կենդանական աշխարհի խառշնեերում ևս վաղուց ի վեր բոյն էին դրել նոյն զգացողութիւնները։ Այստեղ ևս իմացել են թոյլի ու թշւառի տանջանքները վերապրել, փոխադարձ օ... նութեան խրոխտ օրինակներ, համ... նակցութեան փայլուն օրինակն... տալ, սոցիալական բնազդները այս... և՛ս դարեր շարունակ զարգացել են։ Ամենուրեք նոյնը. տարբերութի... միայն չափի, աստիճանի մէջ է, բայ... ոչ որակի։ Եւ ինչ է ժառանգականութիւնը, եթէ ոչ կատարելագործ... հնոցն այդ բնազդների և խո... որով նա պիտի անցնի սերնդից ... րունդ։ Ի՞նչ է ազգայնութեան բ... հոգեբանական շաղւածքը, եթէ ոչ մ... ջուկը սոցիալական կորիզի, ա... դարերի ճամբին առանձնայատկ... վերապրած սոցիալական զգացո... թիւնների։ Ի՞նչ են համամարդկայ... աէրը, դասակարգային հասկացո... թիւններն ու ընտանեկան կապը, ե... ոչ նոյն ուժի նոյնանման արտայ... տութիւններ։ Ահա ճշմարտութի... ինքնին պարզ, բայց երկարատև ... կունքալից ընդմիջումից յետոյ միա... մեր օրերին վիճակւած հարազատել...։ Ողջունենք, որովհետև դարւինեան ... գիտներն այժմ աւելի ուժեղ են, քան ... նրա օրերին էր, և առաջ ոչ այնք... բովանդակալից, որքան այսօր գ... են ճշմարտութիւնն ազդարարել...։ Հեռուից արդէն այսօր վաղւայ յաղթանակի շեփորն է լսւում։

Կեանքը «Թոյլինն» է, որովհետև ... է ուժեղը սոցիալական բնազդներով։

Դ. Ն.

(Վերջը միւս անգամ)

digitised by A.R.A.R.@

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

ԳԵՐ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ ՇՏԱԲԻՑ

4 յուլիսի

I

Արեւմտեան ճակատ.— Վոլինի վրայ, Սւինիւխի աւանից արեւմտ. եւ հարաւ-արեւմտ. շրջանում գեներալ Սախարովի մեր քաջարի զօրքերը ջախջախեցին թշնամու դիմադրութիւնը: Գաւառակիատ գիւղի շրջանի կռիւներում վերցրինք աւելի քան 1,000 աւստրիացի եւ գերմանացի գերիներ, 3 թնդ. եւ 2 ծանր թնդանօթ, գնդացիրներ եւ ուրիշ շատ աւար: Այդ կռիւներում շրջանելի կտորով ոտքից վիրաւորուեց քաջարի գեներալ Վլադիմիր Դրագոմիրովը: Սարնի Լիպայի շրջանում մեր աջող առաջխաղացութիւնը շարունակւում է: Հակառակորդն այստեղ յամառ դիմադրութիւն է ցոյց տալիս: Այս շրջանի կռիւներում մեր զօրքերը գերեցին 226 սպայ եւ 5,872 զինուոր, նոյնպէս 24 թնդանօթ, որոնցից 12-ը ծանր, 14 գնդացիր, մի քանի հազար հրացան եւ ուրիշ կայք: Դրանից զատ, այստեղ գերի վերցրինք նոյնպէս 51 սպայ եւ 2,165 զինուոր: Յուլիսի 3-ին Վոլինի վրայի կռիւներում գերիների եւ աւարների ընդհանուր թիւը կազմում է մօտաւորապէս 917 սպայ եւ 12,637 զինուոր, 30 թնդանօթ, որից 17-ը ծանր (20 սանտիմետրանոց եւ 9 դիւյմանոց), բազմաթիւ գնդացիրներ եւ ուրիշ շատ աւար: Կիրլիբաբայի ուղղութեամբ (Տրանսիլվանիայի սահմանի վրայ) մեր զօրքերը գրաւեցին մի շարք նոր բարձունքներ: Ռիգայի շրջանում երկուստեք ընդհարումները մեզ համար զարգանում են աջողապէս: Վերցրինք հակառակորդի խրամատների մի մասը: Գերիներ վերցրինք:

Կովկասեան ճակատ.— Կովկասեան բանակի աջ թեւի զօրամասերի յարձակումը ծաւալւում է: Յուլիսի 3-ին նշանակելի աջողութիւն ունեցան գեներալ Գորնոստայեւ Կուրանեան զօրամասերը: Թուրքերը Բաբերդից շտապ փախուստի ժամանակ այրեցին այդ կէտը:

—

Գերագոյն հրամանատար Թագաւոր Կայսրն երեկ, յուլիսի 3-ին, ուղարկեց հետեւեալ հեռագիրը.

«Դիլաւոր հրամանատարին Թիֆլիս: Ուրախութեամբ տեղեկացայ Կովկասեան իմ հերոսների յարձակման դիմելու եւ ձեռք բերած կարեւոր աջողութիւնների մասին: Հաղորդիր նրանց իմ ջերմ շնորհակալիքս եւ իմ վստահութիւնս նրանց յետագայ քաջարի, անձնուրաց ծառայութեան մասին: ՆԻԿՈԼԱՅ»

Արեւմտեան ճակատ.— Ռիգայի վրայ երեւցած «ցեպպելինները» 13 ռումբ ձգեց քաղաքի զանազան մասերի վրայ: Վոլինի վրայ, Սարնի Լիպայի ձախ ափի շրջանում մեր զօրքերը շարունակում են նեղել թշնամուն: Շարունակ գերիներ են գալիս: Կիմպոլունգից հիւսիս-արեւմուտք մեր հեծեալ զօրամասերը ելան Կիրլիբաբա—Մարմարոշ—Սիգետ խճուղու վրայ:

ՏԱՃԿԱՑԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԼՈՆԴՈՆ, 3 յուլիսի.— Պաշտօնապէս հաղորդւում է Եգիպտոսից. Երկու զօրասիւներ վերադարձան իրենց յենակէտերը՝ Սինայի թերակղզում եւ Սուէզի ջրանցքի ափին գործողութիւններից յետոյ, ուր նրանք աջող արշաւանքներ կատարեցին թշնամու պոստերի վրայ եւ վերցրին թշնամու տաւարը: Անգլիացիները կորուստներ չունեցան:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

ՓԱՐԻԶ, 3 յուլիսի.— Երեկոյեան պաշտօնական հաղորդագրութիւն: Շամպանիի ճակատի վրայ նկատւում է ռուս եւ ֆրանսիացի պահակների ուժեղ գործունէութիւն: Մասի ձախ ափին բաւական ուժեղ ռմբակոծութիւն էր տեղի ունենում Շատտանկուրի շրջանում: «304» բարձունքից արեւմտ. մենք գրաւեցինք թշնամու խրամատների մասերը: Աջ ափին մեր զօրքերը շարունակեցին առաջանալ Ֆլեօրիից արեւմուտք եւ գերիներ վերցրին: Թնդանօթաձգութիւնը շարունակւում է եւ բաւական ուժեղ բնոյթ է կրում:

ՀԱՎՐ, 3 յուլիսի.— Բելգիական պաշտօնական հաղորդագրութիւն: Ճակատի զանազան կէտերում տեղի էին ունենում թնդանօթաձգութիւններ, որոնք մեզ համար աջող վերջացան: Առանձնապէս ազդու էր բելգիական ծանր արտիլերիայի կրակը՝ ուղղուած Ստեենստրատէի թշնամու ամրութիւնների դէմ, որոնք քանդուեցին ռմբակոծութիւնից:

ԼՈՆԴՈՆ, 3 յուլիսի.— Պաշտօնական հաղորդագրութիւն: Գեներալ Հէգը հաղորդում է. Բազենտին-լը-Պտիից արեւմուտք մենք գրաւեցինք համանուն ամբողջ անտառը եւ վանեցինք երկու հակայարձակումներ: Այստեղ ուրիշ գերիների հետ վերցրինք նաեւ մի բաւարական գնդի հրամանատարին իր ամբողջ շտաբով: Օւիլլերից արեւմտ. մենք առաջացանք: Մեր զօրքերը ճանապարհ բացին դէպի Պոզիէրի արուարձանը: Մեր օդաչուների արշաւանքներից մէկի ժամանակ երկաթուղուց դուրս թռաւ թշնամու մի գնացքը, որի շոգեկառքը շրջուեց: Վերջին 24 ժամուայ օդային կռիւներում մենք ոչնչացրինք 3 ֆոկկեր եւ 3 բիպլան: Մի ուրիշ ֆոկկեր վնասուելով ստիպուեց ցած իջնել: Մեր բոլոր աէրօպլանները անվնաս վերադարձան մեր գծերը:

ԼՈՆԴՈՆ, 4 յուլիսի.— Պաշտօնական հաղորդագրութիւն. Տեղի է ունենում լարուած թնդանօթաձգութիւն: Բրիտանացիները շարունակում են գտնել մեծաքանակ ռազմանիւթ գրաւած դիրքերում: Վերցրինք 5 ծանր գաուբից եւ 4 հատ 77 միլիմետրանոց թնդանօթ: Երեկ գիշեր Լը-Բուրօ անտառում մեր մի զօրամասը, որ պահպանում էր նոր դիրքերն ամրացնող մեր զօրքերը, ապահով վերադարձաւ՝ առանց ենթարկուելու թշնամու յարձակման:

ՓԱՐԻԶ, 3 յուլիսի.—«Մատենը» հաղորդում է գեներալ Լոխուիցկու խօսքերը, թէ ռուս զօրքերն արդէն մի քանի շաբաթից ի վեր մեկնեցին Մայէյի բանակատեղից առաջին գծի խրամատները, եւ վերջերս ռմբակոծութիւնից յետոյ, արշաւեցին գերմանական խրամատի վրայ եւ գերիներ վերցրին:

ՓԱՐԻԶ, 4 յուլիսի.— Ցերեկուայ պաշտօնական հաղորդագրութիւն: Ուազի եւ էնի միջեւ գերմանական մի ուժեղ հետախոյզ զօրամաս, որ երեւաց Մուլեն-սու-Տուվանում, ցրուեց մեր կրակով: Շամպանիում ռուսների բռնած խրամատների վրայ գերմանական գրոհը յետ վանուեց հակայարձակումով թշնամուն կորուստներ պատճառելով: Վերդէնի ճակատում գիշերը խաղաղ անցաւ, բացի «304» բարձունքից, ուր տեղի էր ունենում հրաձգութիւն: Ֆլեօրիի ամրութիւնից արեւմուտք ֆրանսիացիները մի քիչ առաջացան՝ վերցնելով 3 գնդացիր: Լոտարինգիայում գերմանացիները, բաւական ուժեղ ռմբակոծութիւնից յետոյ, երկու անգամ փորձեցին գրոհ տալ Նոմենիից հարաւ-արեւմտ. մեր դիրքերի վրայ, սակայն յետ մղուեցին գերիներ թողնելով:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀՌՈՄ, 3 յուլիսի.— Պաշտօնական հաղորդագրութիւն իտալական գլխաւոր շտաբի. Պոզինօ գծի վրայ տաքուր շարքի կռիւը շարունակւում է: Չնայած սաստիկ փոթորկին, որ խանգարում էր մեր արտիլերիայի գործունէութիւնը, մեր զօրքերը մի քիչ առաջացան Սոլեայի եւ Բրիանկոսի հարաւային լանջերում, Մոնտէ-Բորկոլա կայարանից եւ Կորնո-գիկոստանից հարաւ, Բոլրէ գետահովտում, ուր նրանք գրաւեցին Վանցինետում, Մոնտէ-Սելուգիոի հիւսիսային լանջերին: Թշնամին այս ճակատամասում մի խոշոր օգնական ուժեր ստանալով, մի քանի անգամ գիժեց կատաղի հակայարձակումներ, որոնք յետ մղուեցին նրա համար ծանր կորուստներով: Տոֆանօ սարահարթի վրայ թշնամու նոր հակայարձակումը Կաստելետոյում յետ վանուեց:

ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

ԼՈՆԴՈՆ, 4 յուլիսի.—Բրիտանական ծովակալութիւնը հաղորդում է. Անհիմն է գերմանական շտաբի այն հաղորդագրութիւնը, թէ յունիսի 28-ին Հիւսիսային ծովում իբր ընկղմել է անգլիական մի օժանդակ յածանաւ: Նոյն հաղորդագրութեան համաձայն ընկղմուած պահականաւերը միայն զինուած ձկնորսանաւեր էին:

ԼՈՆԴՈՆ, 3 յուլիսի.— Ընկղմուած են անգլիական «Մոնսա», «Սիլիս», «Էկլիսիա» եւ «Մալաա» շոգենաւերը:

ՌՈՒՄԻՆԻԱ

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 3 յուլիսի.— Ռումինիայի ֆեդերացիան այսօր նոր միտինգ սարքեց՝ Ռումինիայի պատերազմին միջամտելու օգտին: Ճառեր արտասանեցին Ֆիլիպեսկուն եւ Տակէ-Իոնեսկուն: Կառավարութիւնն ամեն միջոցի դիմեց թշնամական ցոյցի առաջն առնելու համար:

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՆԴՈՆ, 3 յուլիսի.— Մամուլի բիւրօն հաղորդում է. Ուրբաթ եւ շաբաթ, գանձարանի կանցլերի, բանակի հայթայթման մինիստրների, գեներալ Բելեայեւի, գլխաւոր լորդ դատաւորի, անգլիական բանկի կառավարչի եւ ֆինանսների մինիստրութեան քարտուղարի ներկայութեամբ, խորհրդակցութիւններ կայացան՝ դաշնակից կառավարութիւնների ընդհանուր ծախերի, զինուորական եւ ուրիշ կարիքների բաւարարման նպատակով միջոցներ ձեռք առնելու համար: Խորհրդաժողովը մշակեց մի համաձայնագիր: Դաշնակիցների ֆինանսական բնոյթ կրող եւ բանակների մատակարարման միջոցների աւելի եւս համաձայնեցնելու համար կայացան նոյնպէս անջատ անգլօ-ֆրանսիական եւ անգլօ-իտալական ֆինանսական համաձայնութիւններ: Երկուշաբթի խորհրդակցութիւն կը կայանայ ռուսական ֆինանսների մինիստրի հետ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ, 4 յուլիսի.— Մինիստրական խորհրդի նախագահը վերադարձաւ Արքայական կայանից:

Հաստատուեց զինուորական պատուիրակութիւնը գեներալ Բելեայեւի գլխաւորութեամբ:

ՄԱՄՈՒԼ

Ստացանք Փարիզեան «Le Journal» ի մի քանի համարները, ուր առաջին էջերի վրայ հրատարակուած են մեզ ծանօթ Henry Barby-ի յօդուածները «Հայկական Ողբերգութիւնը» խորագրով: Իւրաքանչիւր յօդուածի հետ զետեղուած է որեւէ նկար հայ աղէտները լուսաբանող կամ հայկական դիմադրութիւնը յատկանշող: Մի տեղ տեսնում ենք գեղեցիկ նկարը մի երիտասարդ հայուհու, որը զէնքը ձեռին փրկել է իր որդու կեանքը: Փարիզեան մի նամակից տեղեկանում ենք, որ ֆրանսիական հասարակութիւնը մեծ հետաքրքրութեամբ է կարդում այդ յօդուածները, գրուած կովկասեան ճակատից:

P. S. Պ. Բարբին պէտք ունի շատ նկարների. խնդրում է բարի ու հայրենասէր մարդկանց՝ ղրկել նրան իրենց ունեցած նկարները (ինքը կարող է հանել եւ պատճէնները): Հասցէն՝ «Հորիզոն»-ի խմբագրատուն:

—

«Հորիզոնը» տպեց անցեալ օր պ. Դ. Դէմիրճեանի խօսքը հայ գրականութեան պաշտպանութեան մասին: Ընթերցողը, հարկաւ, ինքը զանազանեց բանաստեղծի այդ պրոզայի մէջ իրողութիւնը չափազանցութիւնից, լուրջը անլուրջից: Պ. Դէմիրճեանը շարունակում է կատաղօրէն նիզակ ճօճել, հայ ազգի, հայ մտաւորականութեան, եւ մանաւանդ հայ մամուլի դէմ, որը իբր թէ անողորմ կերպով հալածում է հայ գրականութիւնը: Եւ Դէմիրճեանների տերմինոլոգիայով՝ այդ գրականութիւնը միմիայն ոտանաւորի ու վէպի մէջ է, հայ հրապարակագիրը գրող չէ, հրապարակախօսութիւնը դուրս է առհասարակ գրականութիւնից (եւ ինչ arêtes ու գափար կարող է լինել հրապարակախօսութեան մէջ)... Պ. Դէմիրճեանը, որ մի քանի ոտանաւորներ հիւսելով, թառել է հայոց Պառնասի գագաթին, վազուց դուրս է նետել գրողների շարքից հայ համեստ հրապարակագիրներին եւ սրանք էլ անօ իրենց հերթին—գուցէ բնական նախանձով ու վրէժխնդրութեամբ — «հալածում են» հայ բանաստեղծներին...

Սա մի կատարեալ հալածողական մանիա է, որից տառապողը միմիայն պ. Դէմիրճեանը չէ. բայց նա որոշել է իր բոլոր կոլլեգաների վրէժը լուծել եւ փորձում է խօսել արամադրութեան տանով երեւակայական հալածիչների հասցէին, սակայն խեղճն վրիպում է եւ—առնեք իր սեփական արտայայտութեամբ—«երկրանը շող է տալիս» ամենաանբանաստեղծական ձեւերով.

«Պէտք է, ասում է, վերածնել եւ դրա առաջին քայլն է մեռցնել հայի չար նախանձը, գեղադայութիւնը, չարչութիւնը...»

Այդ մոլեգին տիրադը ուղղուած է հայ ազգին, իսկ մնացած շանթերը վերաբերում են հայ մամուլին, գլխաւորապէս «Հորիզոնին»: Սաստիկ վրդովուած է այդ շանթերի ոչ արամադրական հեղինակը, մանաւանդ, այն պատճառով՝ որ «Հորիզոն»-ը սաել է ամիսներ առաջ, թէ Դէմիրճեանների գրական կատեգորիան մնում է աղքատ ու սահմանափակ, զուրկ մտաւոր պատրաստութիւնից, ծոյլ ու անհող, հեռու ինքնազարգացման լուրջ ճիգերից:

Inde irae... Բարկութիւնը այդտեղից է... Ասել ենք եւ կ'ասենք հազար անգամ, որ այո՛, այդ այդպէս է: Տարաբախտաբար հայ գրողների այդ կատեգորիան ոչ միայն աղքատ է իր մտաւոր հորիզոնով, այլ եւ խորապէս մշակուած է նոյն կարգինալ արատներով, որ պ. Դէմիրճեան վերագրում է հայ ազգին: Մենք թողլ տուինք, որ բանաստեղծը «երկրանը շող տայ» «Հորիզոն»-ի մէջ... եւ մի վայրկեան մոռացութեան տուինք նրա պատմական բացականչութիւնը Բրիւսովեան վիճաբանութիւնների օրերում.

—«Ի՛նձ ինչ», թէ Ալիշանները դուրս են մնում հայ գրողների ռուսական ժողովածուից...

Եւ մի այդպիսի մարդ հայոց գրականութեան պատւի ասպետ է հանդիսանում եւ, ի միջի այլոց, մեզ է ամբաստանում, իբրեւ գրականութեան հալածիչների: Սա արդէն յանդգնութեան գագաթն է:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

† ՄԻՔԱՅԵԼ ՍԱԼԱՄԲԵԿԵԱՆ

Ամսիս 3-ին, կիրակի առաւօտ Միքայէլեան հիւանդանոցում մահացաւ Թիֆլիսի քաղաքացի յայտնի ճարտարապետ Միքայէլ Իսայիչ Սալամբէկեանը 81 տարեկան հասակում: Հանգուցեալը նախանձելի առողջութեան տէր էր. նոյեմբերի ցրտերին անգամ կարելի էր տեսնել բարակ չեսուչյայով: Մինչեւ վերջին րոպէն լաւ տեսնում էր ու լսում, ոչ մի խմիչք չէր գործածած, սիրածն էր մաքուր ջուր: Վերջին 6 ամսում միայն կոտրուեց եւ ընկաւ հիւանդութեան մահճին, որից այլեւս չվերկացաւ:

Նրա նախնիք մեծ պաշտօններ են ունեցել պարսից տիրապետութեան օրով. վրաց արքունիքին մօտ էին եւ շատ անգամ օգնել են Թէյմուրազին, Հերակլին դրամով եւ այլ կերպով:

Հանգուցեալը ուսումն աւարտել էր Լազարեան ճեմարանում Էմինի եւ Նազարեանի օրով. մասնագիտութիւնն էր ճարտարապետութիւնը: Թիֆլիս դառնալով 1862 թ. սկսած 22 տարու չափ դասատու է եղել Ներսիսեան դպրոցում. մաթեմատիկութիւն մացնողը, խնայողական գանձարանի հիմք գնողը եղել է նա:

Թիֆլիսում եղել է դասատու ինստիտուտում, ռէալ. դպրոցում, գիմնազիայում եւ այլ դպրոցներում, միշտ սիրուած աշակերտներից ու աշակերտուհիներից իր բարեսրտութեան համար: Զգաւորների հայրն էր. բաւական էր մէկի կարիքը լսէր, աշակերտ լինէր, չէյզար, ուսանող թէ զրող,— էլ հանգիստ չունէր, ամեն ջանք թափում էր որ խնդրածը կատարի այս ու այն հարստին դիմելով եւ միջոց գտնելով:

Նրա կեանքի նշանաբանն էր՝ միշտ զուարթ լինել եւ բարի գործել: Դեռ յոյս ունէր 30 տարի էլ ապրելու...

Ազգային փողով ուսում ստացած լինելով՝ Սալամբէկը որոշել էր ազգասիրաբար ծառայել ազգի լուսաւորութեան գործին ու նրա հիմնարկութիւններին: Փառասէր չէր. շատ չէր սիրում իր գործունէութեան մասին խօսել, բայց մենք յիշենք նրա գործերից գէթ մի քանիսը, որ ձրի են կատարուած եւ յայտնի են.— Առաջնորդարանի ներկայ շէնքը, Վանքի գաւթի բարեկարգութիւնը, ծառեր տնկելը, Խոջիվանքի գերեզմանատան պարիսպ քաշելը, ներսի բարեկարգութիւնը, շիրիմների համարների տակ դնելը. ծառուղիները անցկացնելը, Ս. Էջմիածնի վանքի գաւթի ուղղելը, բարեկարգելը, հին շէնքերի վերանորոգութիւնը, Ախալքալաք գիւղի դպրոցի փառաւոր շէնքը, Գորու հայ դպրոցի շինութիւնը, Թիֆլիսի Կուսանաց Վանքի նախկին վերանորոգութիւնը:

Հանգուցեալը եղել է Գայիանեան դպրոցի հիմնադիրներից գլխաւորը, խնամակալը եւ երկար տարիների ձրի դասատուն: Հալաբովի ս. Մարիամեան դպրոցը իր գոյութեամբ պարտական է նրան. շէնքը գլուխ է եկել նրա ծրագրով եւ անդուլ աշխատութեամբ. երկար տարիք նրա միակ խնամակալն էր:

Թիֆլիսի ժողովարանի բացման օրից, կարծեմ, այնտեղ անդամ էր. շատ անգամ ընտրուել է աւագ եւ այդ պաշտօնում ձրի ծառայութիւն է մատուցել իբրեւ ճարտարապետ. ձմերային շէնքի վերանորոգութիւնները եւ ամառային բնակարանի բոլոր շէնքերը, այգու բարեկարգութիւնը, ծառուղիներ անցկացնելը կատարել են նրա միջոցով:

Նրա միջնորդութեան շնորհիւ երկաթավաճառ Ե. Ցակրեանը 7,000 ռուբլու երկաթէ կամարները ընծայեց Վանքի եկեղեցու մօտ փոքր կամուրջ շինելու, Ջրօրհնեաց տօնին նոր աղէտի առաջն առնելու համար:

Նրա միջոցով Սուրամի դպրոցը 1881 թ. խաղարկութեան տոմսեր ունեցաւ: Այդ գումարը հանգանակել է Օրբէլի աւագ քահանայի եւ իր քրոջ օգնութեամբ ամառանոց եկողներից:

Հանգուցեալը ազգերի համերաշխութեան բարեկամ էր. սիրով ընդունեց վրացոց հրաւէրը Մցխէթի հոյակապ տաճարի վերանորոգութեան գործն աւարտելու: Բացի այդ, Սալամբէկը ամբողջ 19 տարի աշխատել է Մինամձղարովի գիւղատնտեսական դպրոցի հոյակապ շէնքերը կառուցանելով. միանգամայն ձրի: Պատուական ծերունի Մինամձղարովը, որի կինը հայուհի էր, գովելի երախտագիտութեամբ այցելում էր հիւանդին մինչեւ վերջին օրը:

Ահա այսպիսի օգտակար անդամից զրկուել է հայ հասարակութիւնը յանձին Սալամբէկի: Բարոյական պարտք կայ ամենի վրայ վերջին արժանաւոր յարգանքը մատուցանել նրա անշունչ մահկանացուին: Թաղումը կը լինի վաղը, հինգշաբթի ամսիս 7-ին, Վանքի եկեղեցուց դէպի Խոջիվանք:

Աշակերտներից մէկը

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Բիթլիսից Մուրադը հեռագրում է Հ. Կ. Կոմիտէին, որ որբերը կը վերադառնան մերկ, եթէ շուտով հագուստ չուղարկէք: Օգնութիւնը չպէտք է դանդաղեցնել:

✦ Հ. Կ. Կոմիտէին հեռագրում են Ալաշկերտի շրջանից, որ մեծ թւով փախստականներ են գալիս այնտեղ. պէտք է առ այժմ 1,000 փութ ալիւր եւ 5,000 ռ. դրամ: Ալիւրը պէտք է ուղարկել Սարիղամիշ—Խնուս ուղղութեամբ:

✦ Կովկասի Փոխարքայի դիւանատունը Քաղաքների Միութեանն է յանձնել 33,624 ռ. 46 կ. Թիֆլիսի փախստականների հիւանդանոցների համար:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՖԼԻՍ

Յուլիսի 4-ին Կովկասի Փոխարքային ներկայացաւ Համառուսական Միութեան Ատրպատականի շրջանի լիազօր ռուս բանաստեղծ Ս. Մ. Գորոդեցկին:

✦ Մեր աշխատակից պ. Միք. Վարանդեանը մեկնեց Կովկասեան հանքային ջրերը, որտեղից կը շարունակէ իր աշխատակցութիւնը: Խնդրում է չղրկել նրա անունով ծրարներ, մանաւանդ դրամական՝ խմբագրութեան հասցէով:

✦ Թեմիս առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը Բաքուից պ. Աստ. Վաչնանից ստացել է 2,160 ռ., որից 1,800 ռ. Մալումեանինն է, որոնք խնդրել են անմիջապէս ուղարկել Բիթլիս, Մուրադին՝ թիւրքերի մօտ գտնուած հայ գերիներին ազատելու համար:

✦ Մօտ օրերս Միքայէլեան եւ Բելգիական փողոցների անկիւնում, Ֆեֆելովի տանը, ոստիկանապետ Զդանովսկու նախաձեռնութեամբ բացւելու է «Քաղաքային ոստիկանական տեղեկատու» խանութը, որին կից բացւելու է նաեւ հացթուխարան: Ոստիկանական սարքին ծառայողները խանութից օգտուելու համար պէտք է վճարեն միմիայն 25 կ. մթերքներ ստանալու գրքի համար (заборная книжка).

✦ Ոստիկանապետ Զդանովսկին հիմնուած իր ստացած բազմաթիւ գանգատների վրայ՝ միջնորդել է, որ սակագին նշանակէ նաեւ թարմ մթերքների՝ օր. պոմիդորի, գետնախնձորի, վարունգի, կաղամբի, սոխի, պանրի եւ այլ մթերքների վրայ եւ ելեկտրական լուսաւորութեան համար:

✦ Հետաքննութեամբ ցոյց է տուել, որ վաճառականներ Գուրեւիչ եւ Դոլիձէ մեծ քանակութեամբ Բաքւում գնել են աղ՝ փութը 26 կ. եւ Թիֆլիս բերելով վաճառել են փութը 4 ռ., այդ պատճառով բարձր իշխանութեան կարգադրութեամբ այդ վաճառականները հեռացուած են Կովկասի սահմաններից:

✦ Քաղաքային պարենաւորման գործի կառավարիչ Մ. Զաքարը յայտնել է վագոնների նարեադ ստացող բոլոր առեւտրականներին, որ վագոնների նարեադ կը տրուի միմիայն նրանց, որոնք ստորագրութիւն կը տան, որ իրենց անունով եկած ապրանքը չի արտահանուի, բացի այս յայտնուած է նրանց, որ քաղաքային վարչութիւնը հարկաւոր դէպքում կարող է նրանց ապրանքները ինքն ըստանալ՝ վճարելով արժէքը:

✦ Այսօր նշանակուած է Քաղաքների Միութեան Կովկ. բաժանմունքի տեղական կոմիտէի նիստը:

✦ Այսօր նշանակուած է քաղաքային տեխնիկական յանձնաժողովի նիստը, ուր մի քանի զեկուցումներ են լսելու ջրաքաշական մասի տեխնիկների եւ կառավարիչների կողմից: Ժողովը նպատակ ունի ջրաքաշական գործը կանոնաւորելու համար վերցնել մի քանի տեխնիկական խնդիրներ:

✦ Երեկ լրագրավաճառները տեղական ռուսերէն թերթերը չվաճառեցին, բացի «Кавказъ»-ից՝ առարկելով գնի թանկացումը:

✦ Երեկ հաղորդել էինք, որ կայարանում կուտակուել են մեծ քանակութեամբ ապրանքներ եւ ապրանքատար գնացքները մնացել են զանազան կայարաններում. ապրանքները արդէն փոխադրուեցին քաղաք. կենսամթերքներն այժմ ստացւում են կանոնաւորապէս:

✦ Պրոֆ. Ի. Ի. Մեչնիկովի մահուան առթիւ քաղաքային վարչութիւնը ցաւակցական հեռագիր է ուղարկել Պաստերովսկու համալսարանին:

✦ Կիրակի օրը Սոլոլակի [illegible] բուսաբանական այգի գնացողների թիւը հասնում էր 15,000 հոգու:

✦ Յունիս ամսուայ ընթացքում քաղաքային առաջին գիշերային ապաստարանը յաճախել են 105 հոգի, որոնցից եղել են հայեր—67, ռուսներ—22, վրացիներ—14, լեհ եւ ասորի—1-ական:

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆԻԺ.— Մի խումբ աշակերտներ, առաջնորդ ունենալով պ. Հ. Ղուկասեանին, տեղական ուժերի հետ միասին անդուլ աշխատանքի մէջ են տեղի ծխ. դպրոցում ներկայացում տալ եւ գրական հանդէս կազմակերպելու համար:

Անցորդ

ՂՈՒԼԱՒԻՍ (Ախալք. գաւ.)—Յունիսի 24-ին չտեսնուած կարկուտը փչացրել ամբողջ ցանքսը. Վնասը հասնում է 100,000 ռուբլու: Այս մասին յայտնուած է գաւառի պ. հաշտարար միջնորդին: Կարկուտը կոտրել է գիւղի սագերին: Գիւղացիները այս օրուանից կարօտ են դրսի օգնութեան:

Արսէն Քահ. Բլրցեան

ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ.— Յուլիսի 1-ին Թիֆլիսի դրամա-օպերետային խումբը՝ դերասան Ղազարեանի ղեկավարութեամբ առաջին անգամ այստեղ ներկայացրեց «Արշին մալ-ալան» օպերետը, որը գտաւ մեծ ընդունելութիւն...

digitised by A.R.A.R.@

թիւն։ Սակայն պէտք է նկատել, որ այդ օպերետը յիշեալ խմբին ծառայում է որպէս շահագործման մի աղբիւր, որովհետեւ օպերետի չարլոն բովանդակութիւնը քօղարկւած է թուրք (մասամբ հայկական) ժողովրդական գրաւիչ երգերով։ Ահա այդ երգերն են, որ մօտ լինելով ժողովրդի հոգուն՝ մագնիսի դեր են կատարում ու այսքան մեծ յաջողութիւնների պատճառ դառնում։

Տ. Տէր-Ցարութիւնեան

ԳԻՏՈՒԹ. ԵՒ ԱՐՒԵՍՏ

ՊՐՈՖ. ՄԱՌԻ ԱՐՇԱՒԱԽՈՒՄԲԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անցեալ 1913 թւի ամրան յառաջ յանձնարարութեամբ մը պտտեցայ Վանի, Բերկրիի, Արճէշի և Հայոց Ձորի շրջանները ու գտայ տասէն աւելի սեպագիր արձանագրութիւններ։ Գտածս ունիմ ներկայելու, թէ առանց գիտական աշխարհին դեռ անծանօթ են. զանոնք անձամբ հանել եմ պատերու մէջէն, հիմերու և փլատակներու տակէն։ Առանց կաղապարւած, օրինակւած և լուսանկարւած օրինակները պահած էի քովս, ինչպէս նաև տեղերու ցանկը, բայց կարծեմ մեր տան հետ այրւած են։ Իմացման դիւրութիւն մը տալու համար արշաւախմբին, պատրաստ եմ, որչափ որ կրնամ յիշել, այժմ առանց տեղերը մատնանշել, եթէ որոշ հասցէ մը տրւի ինձ. 2-я Успенская ул. № 24, Нахичевань Д., Պետրոս Ս. Մխիկեան։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՎԵՐԴԵՆԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ ՄԱՍԻՆ

Վերդէնի դէմ Գերմանիայի ծրագիրն որոշակի յիշւում է, ի միջի այլոց, «Vossische Zeitung»-ի մի յօդւածում.

«Այլևս մի բերդաքաղաք կամ քաղաք գրաւելու մէջ չէ խնդիրը։ Սա մի կռիւ է, որ երկու մեծ ազգերի կեանքն ու ոյժը, ոսկորներն ու արիւնն է դէմ առ դէմ հանում։ Մասսի ափերին այս անլուր և արհաւրալից կռւում, երբ հետ չափւող բանակներն այլևս անկախ գործերի կամ պաշտպանութեան գործիչներ չեն՝ ժողովրդի մարմնից զատւած—ժողովուրդներն իրենք են, նրանց ընտրելագոյն մասը, նրանց լաւագոյն ախոյեանները։

Ինչպէս անպաստելի էին ֆրանսիացիների կատարած աշխատանքները փետր. 8-ից (Վերդէնի ճակատամարտի սկզբից) ի վեր՝ ամրացնելու համար իրենց պաշտպանողական գծերը…»

Նոյն հարցի առթիւ կիսապաշտօնական «Norddeutsche Zeitung» թերթում գեներալ ֆոն-Բլումէն իր մի յօդւածում, որ արտատպւեց գերմանական բոլոր թերթերում, նոյն կարծիքն է զարգացնում.

«Երբ անցած փետրւարին, կանխելով մեր բազմաթիւ թշնամիների գործողութեան, խոշոր ոյժերով ձեռնարկեցինք յարձակման Վերդէնի բերդի հատւածի վրայ, դրանով ստիպեցինք ֆրանսիացիներին մեզ հետ չափւել հենց այս կէտի վրայ՝ գործածելով իրենց զօրախմբերի ամենամեծ մասը։ Անտարակոյս մեր մտադրութիւնն է առնել Վերդէնը, սակայն յարձակման գլխաւոր նպատակակէտն է ֆրանսիական բանակը, որի կէսը մեր դէմ յանդիման է կանգնած Վերդէնի հատւածում, հզօր արտիլերիայով, մինչ միւս կէսը Սոմմ է գամւած Բելֆորի և Մասսի միջև գտնւած պաշտպանողական գծում, առանց հաշւելու Աֆրիկայում և Վարդարի վրայ (Բալկաններում) գտնւող փոքր զօրաբաժինները…

Մենք սիրայօժար ենք խոստովանում, որ ֆրանսիացիները պաշտպանւում են արիութեամբ, և այդ պատճառով մեր առաջխաղացութիւնը քայլ առ քայլ է տեղի ունենում, որովհետև ամեն մի նոր ճիգ մենք պէտք է խնայքով պատրաստենք՝ մեր կորուստները նւազեցնելու համար»։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բուխարեստից հաղորդում են, որ հիմք չունին այն լուրերը, թէ Համաձայնութեան պետութիւնները ճնշում են գործ դնում Ռումինիայի վրայ սրան իրենց հետ միացնելու համար։ Ռումինիայի դիրքը կախւած է ռուսների Բուքովինայում ունեցած գործողութիւններից։

— Նոյն տեղից հեռագրում են, որ Բրատիանուն շուտով հրաժարական կը տայ և կը կազմւի ազգային մինիստրութիւն օպպոզիցիայի մասնակցութեամբ։ Վերջինըս պահանջում է, որ Ռումինիան անյապաղ զէնքի դիմի Տրանսիլւանիայի նւաճմանը մասնակցելու համար։

— Պետրոգրադի թերթերի ասելով, բարձր շրջաններում վճռւած է Լեհաստանի ինքնավարութիւնը չսպասել մինչև Լեհաստանի կատարեալ ազատագրումը։ Վճռւած է ինքնավարութիւնը մտցնել աստիճանաբար՝ լեհական առանձին շրջանները թշնամու ձեռքից հետ խլելու հետ միաժամանակ։ Կազմւում են լեհ. պաշտօնեաների շտաբներ Լեհաստանում մտցնելիք ինքնավար հաստատութիւնների համար։

— Հաագից հեռագրում են, որ այս օրերս գերմանացիները Բելգիայում յանկարծ դադարեցրել էին երկաթուղային ամբողջ երթեւեկութիւնը և փորձ էին կատարել բելգիական բոլոր երկաթուղիների ամբողջ շարժական մասը Ֆրանսիայի հիւսիսային դեպարտամենտներն ուղարկելու։ Մի օրւայ ընթացքում գերմանացիներին աջողւել էր կազմել 860 գնացք, իւրաքանչիւրը 40 վագոնից բաղկացած։ Այդ գնացքների ահագին մեծամասնութիւնը վերադարձել էր վիրաւորներով։ Գերմանական ընդհանուր շտաբը հաշւել է, որ Ֆրանսիայի հիւսիսային դեպարտամենտները և Բելգիան պարպելու համար հարկաւոր կը գայ 3,000 գնացք իւրաքանչիւրը 40 վագոնից բաղկացած, հետևաբար Գերմանիան այդ ճակատը կարող է պարպել լիովին մի շաբաթւայ ընթացքում։ Բայց Գերմանիան հաշւի չի առել այն հանգամանքը, որ նահանջի դէպքում ամբողջ Բելգիայում թերևս ոչ մի կամուրջ չմնայ չպայթեցրած բելգիացիների կողմից։

— Աթէնքից հեռագրում են, որ Ալբանիայում ևս ապստամբութիւն է ծագել։ Դաշնակիցներին համակրող ալբանացիները Օխրիդի շրջանում պարտիզանական կռիւներ են սկսել բուլղարների դէմ։ Վերջինները մեծ կորուստներ են կրում։

— Լոնդոնից հաղորդում են, որ կայզերի նախագահութեամբ տեղի ունեցած զինւորական խորհուրդը զօրքերի հրամանատարութիւնից արձակել է էրցհերցոգ Ֆրիդրիխին և Գֆլեմանցերին, որոնց անընդունակութեան շնորհիւ աւստրո-գերմանացիները պարտութիւն կրեցին ռուսական ճակատում։

— Վիեննայում միսը վաճառւում է ֆունտը 2 ռուբլով։

— Մօտիկ օրերս ամբողջ Ռուսաստանում մտցւելու է շաբաթւայ չորս օր մսի վաճառումը արգելող օրէնքը։ Ինչպէս յայտնի է, միս չի մորթւելու և չի վաճառւելու երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի և ուրբաթ օրերը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ Գ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ «ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԻՆ»

Գ. Ահարոնեանը նորերս դիմել է լրագիրներում մի նամակ, լի մեր հասցէին ուղղւած մի շարք մեղադրանքներով։

Կաշխատենք պ. Ահարոնեանի նամակի կէտերին պատասխանել մի առ մի։

1. «Մայրեր» պատմւածքի վերնագիրը փոխւած է և դարձրած «Մայր»։ Դա արւած է այն հիմամբ, որ ռուսերէն „Матери" թոյլատրում է երկակի բացատրութիւն (իբր եզակի սեռ և տրակ. և յոգն. ուղղական) և այդ անորոշութիւնից խուսափելու համար մենք կանգ ենք առել «Մայր» բառի վրայ, որն իր իմաստով ամենից մօտ է բնագրին։ Կարծում ենք, որ դրանում ոչ «բարբարոսութիւն» կայ, ոչ էլ «անիրաւութիւն», որոնցում մեզ մեղադրում է պ. Ահարոնեանը, մանաւանդ որ վերնագրի փոփոխումը թարգմանութիւնների ժամանակ սովորական մի բան է և կարելի է տասնեակ օրինակներ բերել համաշխարհային գրականութեան կլասիկ գրւածներից, որոնց բնագրի վերնագիրը ու թարգմանութեան վերնագիրը կատարելապէս համապատասխան չեն իրար։

2. «Ծղրտէից վերցրած» «Մատաղ» «ճակատից ջնջել են»։

Այդ առթիւ մեր պարտքն ենք համարում յիշեցնել պ. Ահարոնեանին, որ «Հայ գրողներ» գրքում, որ հրատարակւած է հայերէն Թիֆլիսում և որի խմբագիրներն են հայ գրողներ՝ Աղայեան, Ահարոնեան, Թումանեան և Փափազեան, «Մայրեր» պատմւածքը զետեղւած է, անշուշտ թոյլտւութեամբ հեղինակի, որը միևնոյն ժամանակ և այդ գրքի խմբագիրներից մէկն է եղել, առանց յիշեալ մասերի։ Այդ հանգամանքը թոյլ տւեց մեզ ևս հանել այդ մասը, մանաւանդ որ նա ռուս ընթերցողին բան չի ասում և հասկացնելու համար հարկ պիտի լինէր հետն էլ մի ընդարձակ կոմմենտար զետեղելու։

3. Ապա մեծայարգ հեղինակը ասում է, որ պ. Քալանթարի թարգմանութեան մէջ բաց են թողնւած ամբողջ դարձւածներ, նախադասութիւններ և մտցրած են նոր բառեր ու նախադասութիւններ, որ իբր թէ պ. Ահարոնեանի գրւածքը «ապօկրիֆ» են դարձնում, կամ «կեղծում»։

Դժւար է և հազիւ թէ յարմար լրագրական սուղ էջերում գրագէտ տեքստային համեմատութիւններով, ուստի մենք կարող ենք ասել լոկ հետևեալը։ Մեր թարգմանութիւնները բառացի չեն, այլ գեղարւեստական և պ. Ահարոնեանի հայերէն փրազների ու ոճերի ռուսերէն տառացի համապատասխան թարգմանութեան մասին խօսք լինել չի կարող և դրա համար ինչպէս ֆրազէօլոգիայի մէջ, նոյնպէս և բառերում ի հարկէ կան որոշ շեղումներ բնագրից։

Բայց այդ բոլոր բաց թողնւած կտորները և ուղղումները արւած են նախ թարգմանչի՝ պ. Լ. Քալանթարի կողմից (որն աշխատակցել է մեզ ժողովածուն կազմելիս) և ապա «Պարուս» հրատարակչութեան խմբագրութեան կողմից, ըստ որում քիչ թէ շատ աչքի ընկնող կտորները, որ բաց է թողել թարգմանիչը, ընդհանուր չափը 60 տողից աւել չէ (ամբողջ պատմւածքը 900-ից աւել տող է բռնում)։ Մենք չենք կասկածում, որ պ. Քալանթարը, որ այժմ բացակայ է Պետրոգրադից, կը կարողանայ հիմնաւորել, եթէ հարկը պահանջէ հրապարակաւ այդ անելու, իր բաց թողած ամեն մի կտորը։ Իսկ յիշեալ փոփոխութիւնները, որոնք առանձին դէպքերում 2—3 տողից աւել չեն, մտցրւած են թարգմանութեան մէջ ժողովածուի խմբագրի և ձեռնարկողի՝ Մ. Գորկու ձեռքով և մենք յուսով ենք, որ պ. Ահարոնեանը կը հաւատայ մեզ, որ դա բնաւ «անիրաւութեան» կամ «բարբարոսութեան» նպատակներով չի արւած։ Այդ աչքի առաջ ունենալով՝ մենք վճռականօրէն պնդում ենք, որ այն ընդհանուր առմամբ աննշան փոփոխութիւնները, որոնցով տարբերւում է «Մայրերի» ռուսերէն թարգմանութիւնը հայերէն բնագրից, նախ գրական էթիկայի խախտում չեն, որովհետև նրանք այդպիսի դէպքերում թոյլատրւած խմբագրական փոփոխումների չափը չեն անցնում և երկրորդ բնաւ չեն աղճատում պատմւածքը և չեն դարձնում պ. Քալանթարի թարգմանութիւնը «ապօկրիֆ», «կեղծում», ինչպէս պնդում է պ. Ահարոնեանը։

4. Մնում է պատասխանել այն կէտին, որով պ. Ահարոնեանը անկոռեկտութեան մեղադրանք է բարդում մեր վրայ։ Սակայն այդ մեղադրանքը նոյնքան անհիմն է, որքան և նրա նամակի միւս մեղադրանքները։

Մեծայարգ հեղինակին, ինչպէս և բոլոր միւս հայ գրողներին, որոնց գրւածները մտել են ժողովածուի մէջ, իր ժամանակին դիմւած է եղել «Պարուս» հրատարակչութեան անունից, որով խնդրւել է նրա թոյլտւութիւնը իր գրւածները թարգմանելու։ Սակայն, որովհետև հեղինակի հասցէն (նրա արտասահման եղած ժամանակ էր դա) յայտնի չէր, ուստի նամակը ուղարկւած է նրա որդուն՝ պ. Վ. Ահարոնեանին, խնդրելով յանձնել այն իր հօրը։

Բացի այդ՝ թարգմանիչը, պ. Քալանթարը ունէր պ. Ահարոնեանի գրւածները թարգմանելու թոյլտւութիւն, որ բերանացի տւել էր նրան հեղինակի վերը յիշւած որդին։

Եթէ պ. Ահարոնեանը մեր նամակը չի ստացել—մեղքը մերը չէ և մենք իրաւունք ունինք կարծելու, որ կոռեկտութեան պահանջւած բոլոր միջոցները ձեռք ենք առել, ինչպէս և մեր գրականութեան յարգանքից բղխող պարտաւորութիւնը կատարել ենք։

Ի վերջոյ չենք կարող չասել մի քանի խօսք ևս մեր կողմից պ. Ահարոնեանի նամակի ընդհանուր տոնի և նրա դէպի ժողովածուն ունեցած վերաբերմունքի առթիւ։ Որքան էլ աչքառու լինէր այդ վերաբերմունքը դէպի մեր ժողովածուն, այնուամենայնիւ մենք կարծում ենք, պ. Ահարոնեանի աչքից չի վրիպել այն հանգամանքը, որ ժողովածուն զուտ իդէական բնոյթ կրող ձեռնարկութիւն է, որը նպատակ ունի, որքան որ այդ հնարաւոր է միայն մի ժողովածուի նեղ շրջանակներում՝ ծանօթացնել ռուս ընթերցողին հայ հեղինակների այս կամ այն տեսակէտով բնորոշող գրւածքների հետ և դրանով հետաքրքրութիւն արթնացնել դէպի հայ ժողովուրդն ու իր վիճակը, մի հետաքրքրութիւն, որի բացը այնքան խիստ զգում ենք մենք, բոլոր հայերս։ Հասկանալի է, որ ինչպէս ամեն մի գործում՝ մեր ժողովածուի հրատարակութեան մէջ ևս կարող են գտնել թերութիւններ ու սխալներ, որոնց ցոյց տալը ազնիւ քննադատութեան անմիջական պարտականութիւնն է, և այդ քննադատութեան ամեն մի նկատողութիւն մենք ուշադրութեան կառնենք շնորհակալութեամբ։ Բայց միթէ պ. Ահարոնեանը չի հասկանում, որ հասարակական նշանակութիւն ունեցող մի գործում տեղ չկայ հեղինակի անձնական վիրաւորանքի և ինքնասիրութեան։

Մեզ թւում է, որ արդէն ինքն այն հանգամանքը, որ կազմողները մտցրել են ժողովածուի մէջ պ. Ահարոնեանի երեք գրւածները պիտի մեղմէր այն ենթադրութիւնը, որ իբր թէ կազմողները որևէ քէն ունեցել են կամ վիրաւորանք հասցնելու նրան, կամ աղաւաղել հեղինակի գրւածքը։ Թէպէտ միւս կողմից ժողովածուն կազմելիս մենք հաւատացած ենք եղել այս կամ այն նկատառումով, մանաւանդ տեխնիքական պատճառներով մեր կողմից շատ յարգւած և մեզ համար գնահատելի հեղինակների գրւածքների չմտցնելը բնաւ չպիտի առիթ լինի, որ նրանք վիրաւորւեն մեզնից։

Իսկ եթէ այդպէս է, միթէ պ. Ահարոնեանը չգտաւ ուրիշ միջոց և ուրիշ տոն յայտնելու իր, հեղինակի դժգոհութիւնը, որը սակայն, ինչպէս տեսանք, այնքան անհիմն էր։

Վահան Տէրեան

P. S. Խնդրում ենք այն լրագիրներից, որոնք արտատպել են պ. Ահարոնեանի նամակը յանուն արդարութեան՝ արտատպել և մեր այս նամակը։ Վ. Տ.

Խմբագիր՝ Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՈՐ ՅՈՅՍ, ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ
— ՆՈՐ ՈՅԺ —
ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏԱՆՋԱՆՔՆԵՐ

Ջղայնութիւնը, ջղային թուլութիւնը, ընդհանուր թուլութիւնը և սեռական թուլութիւնը առաջանում են միմիայն գլխի և մէջքի անկանոն և թոյլ գործողութիւնից։

Այդ անկանոնութիւնը կարող է լինել ժառանգական, կամ առաջ է գալիս, երբ կեանքը պահանջում է մարդուց մեծ, ծանր աշխատանք՝ նիւթական պակասութիւնների ժամանակ, կամ երբ մարդուն քայքայում են հազարաւոր վշտեր, մտածմունքներ, կարիք և կամ երբ նա հիւանդ է վարակիչ կամ ծանր հիւանդութիւններով, ինչպէս օրինակ սիֆիլիս, տրիպեր, թոքախտ, մտաւոր յոգնածութիւն և այլն, որոնք ի վերջոյ դառնում են նեւրաստենիկ։

Նեւրաստենիայի և ջղայնութեան նշանները. 1. առաւօտ տեղից վեր կենալիս զգում էք յոգնածութիւն, աչքերի մթագնութիւն, ընդհանուր մարմնային թուլութիւն, դառնում էք ջղային, բարկացկոտ, ձեր յիշողութիւնը թուլանում է, տանջւում էք անքնութիւնից, սկսում էք միայնակութիւն, զգում էք երբեմն ողնաշարի և մէջքի ցաւ, գլխի պտոյտ, ձեր մտաւոր և ֆիզիքական ոյժը և առողջութիւնը կամաց-կամաց քայքայւում են, արագ շարժումների ժամանակ սիրտը անկանոն է բաբախում, ախորժակ չունէք և այլն և այլն։

Մարդիկ յաճախ ուշադրութիւն չեն դարձնում այդ երևոյթների վրայ, բայց յետոյ արդէն ուշ է լինում… Սկզբից և եթ պէտք է բժշկւել, ամրացնել մարմինը, պէտք է ուղեղից պակասած ֆոսֆորը լրացնել, առանց որի ուղեղը և ջղերը չեն գործում.

Ֆոսֆորը աւելացնում է մարդու մէջ աշխատանքի էներգիա, խանդ, երիտասարդութիւն։

Պարիզի յայտնի բժիշկ Գլէզին երկար աշխատանքից և փորձերից յետոյ աջողւել է պատրաստել միակ դեղը, որը պարունակում է իր մէջ մեծ քանակութեամբ ֆոսֆոր. այդ դեղը կոչւում էր Սոխիմուլոլ, որը վերականգնում է կորցրած երիտասարդութիւնը, առողջութիւնը և ընդհանուր ջղայնութիւնը և թուլութիւնը. արտասահմանի և Ռուսաստանի յայտնի պրոֆեսորները, բժիշկները և հիւանդները տալիս են իրենց գովասանքը և շնորհակալութիւնը և այժմ զանազան սանատորիաներում և հիւանդանոցներում բժշկում են հիւանդներին Պարիզի յայտնի բժիշկ Գլէզի հանճարեղ գիւտով՝ Սոխիմուլոլով… Ահա ինչ են գրում Սոխիմուլոլի բժշկութեան մասին բժիշկները.

Մեծարգոյ պարոն.

Մի ամսի չափ ուղևորւելով արտասահման՝ իմ հիւանդներին թողնում եմ լի յոյսով, որ նրանց ջղայնութիւնն ամբողջովին կը բժշկւի Սոխիմուլոլով։

Եկատերինոսլաւ, կին-բժիշկ Դեմբովսկայա։

Մեծարգոյ պարոն.

Ձեր ուղարկած մի տուփ Սոխիմուլոլը գործածեց մի ջղային հիւանդ, որ ունէր սոսկալի մաղասային թարախի անչափ զգայնութիւն, գերարտաքոյն և սրտի անկախ բաբախում։

Իսկական Սոխիմուլոլը Պատրաստւում է Ֆրանսիայում (Պարիզում), ամեն մի տուփը ունի գործարանի դրօշմ՝ Institut «D-r Calvet Paris». Մի տուփը բաւական է, որ դուք զգաք Ձեր երակների գործողութիւնը և դուք կը ստանաք ձեր ուզածն և առողջութիւն. դեղերի հետ ուղարկւում է բոլոր երկրների և Ռուսաստանի պրոֆեսորների, բժիշկների, հիւանդների գովասանքները և շնորհակալական նամակներ։

Գումարները, փողը և նամակները ուղարկել 1) Тифлисское отдѣленіе Института доктора Кальве, Тифлисъ, Эриванск' площ. Пушкинская 3, верхній этажъ отд.53 (Խնդրեմ հասցէն գրել լրիւ, ինչպէս որ ռուսերէն գրւած է). Մէկ տուփը արժէ 7 ռուբ., ճանապարհածախսով և վերադիր վճարով 50 կոպ. աւելի արժէ. Ով ուղարկի 7 ռ. փողը առաջուց, նա ոչինչ ճանապարհածախս չի վճարում, իսկ 4 տուփը արժէ 25 ռ.։

Վերադիր վճարով ուղարկւում է միայն 2 ռ. 10 կ. կանխավճար ստանալուց յետոյ։

885 0—3

ԱՆԳԼԻԱԳԷՏ ԵՒ ՀԱՇՒԱԿԱԼ

Տաճկահայ երիտասարդ մը գործ կը խնդրէ։ Հասցէն թողնել «Հորիզոնի» խմբագրատանը։ 927 3—1

ԾԱԽՒՈՒՄ Է ՏՐԱԽՏԻՆԻ (թէյատան) ապրանք բոլոր իրեղէններով։ Դիմել Անդրէևսկայա փ., № 82, Տանտիրոջը։ 923 1—1

ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻ Հայոց եկեղեցական երկսեռ ծխական դպրոցի համար **ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է** մի փորձառու, ձայնեղ **ԴԱՍԱՏՈՒ-ԽՄԲԱՊԵՏ**

Աւանդելու է՝ երգ 12 դ., կրօն 6 դ., նկարչ. 5 դ., 23 դաս շաբաթը։ Ռոճիկ 600 ռուբլի տարեկան։ Դիմել. Թիֆլիսում, Акимовская, 11, Պետրոս Բեգլարգանեանցին։ Այլ վայրերից— Верхн.-Акулисы, Попечительству. Դիմումների հետ ներկայացնել նաև դոկումենտները։ 924 2—1

«ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԲԻՒՐՈՒ» ԿՈՂՄԻ
ՓՆՏՐՒՈՒՄ ԵՆ

Գաւաշ Նարեկ գիւղից Փայլ Ս կրտիչեան, 4 ամիս առ Ալէքսանդրապոլից Էրզրումի երկ թուղթի աշխատութեան տարւ Փնտրողը՝ Մովսէս Մխիթարեան։

Ռումանիա Պազարճէցի Մ հակ Մկչեան։ Փնտ րողը քոյրն է։

Տիվրիկ Խորնաւ գիւղից Մեք յէլ Նազիկեանը ազա ւած լինելով տաճկական կոտորածն րից՝ այժմ գտնւում է Ղարսում փնտրում է Ամերիկա եղող իր հա րենակիցները կամ նրանց հասցէնե

ՈՐԲԵՐԸ

Արաղա Խան գիւղից Գեւոր խանները՝ Նիկոլ 7, Գի լիզար 5, Դաւիթ 4 և Սուրէն 1 տ րու, փոխադրւած էջմիածնից։ Փնտ րողը մայրերնին՝ Շուշան։

Թիւսար Էրէրին գիւղից Խաչ Վարդանեան 5 տարե փոխադրւած էջմիածնից։ Փնտրո մայրը—Հայկանուշ։

Ցայտել. Թիֆլիս, Բեբուտովսկայ № 30, «Տեղեկատու Բիւրօ»։

925 1—1

ՓՆՏՐՈՒՄ ԵՄ

Էրզրումի շրջանի, Ձիթող գիւղից գի դաստանս. մայրս՝ Թիթիպա, նշան ծըս՝ Թիթիպա Վէժեաններ, որդի Անդրանիկ 8 տարեկան, Քրիստափ 7 տարեկ. աղջիկը՝ Պէտարիս 3 տա րեկ., քոյրերս՝ Ագապիա և Պեմա Խնդրում եմ տեղեկը գիտցողը յայտ Гор. Валуйки, Воронеж. губ., Купя ская ул., Булочная Хорепа Веминя

921 1—1

Մենք երեք եղբայրներ, Սարգիս, Մ րոբ, Բերոբ Զինաջուրեանցներս, փըն րում ենք Իսպիր գաւառի Հուն գիւղացի մեր մօրը՝ Ցողիտար Ասլ նեան, հարսներիս՝ Արևհատ Թաթո եան, Գայիանէ Զատիկեան, ուղերկ Աննային, հօրեղբօրորդի Կարապետի հօրեղբօր աղջիկներ Ագնիւէն, Եւայի Արուսեակին իրենց երեխաներով, Հա կանուշ, Իսկուհի Ցարութիւնեան Զ նաջուրեանցներին… Զինաջուր գի ղացի մեր ազգականներ Համշէնեան ներին, Ճարիկեաններին, Տամուր եանցներին, Էգոզեանցներին և Ծ ցած գիւղացիներին։ Հիչէն գիւղ մեր քեռակիններ, քեռորդիներ, ք աղջիկներ, քեռահարսներ, քեռու թ ներ Ասլանեանցներին։

Երիխու գաւառ, Կիսկիմ գիւղ հօրաքրոջս Ալմասին, որդուն՝ Դրիգ րին, աղջիկներ, թոռներ Ցակոբեա ներին, մեր միւս մնած հօրաքր որդի Անդրանիկին, հարս Մաքրին աղջիկ Դշխունին և թոռներ Տէր-Թ մասեաններին, աներոջս եղբօր Գէոր աներոջս որդի Սարգիս (գինւոր), քանչերս Սանդուխտ, Մարիամ, րենց որդիներով և հարս ու աղջիկն րով Նալբանդեանցներին։

Ինչպէս նաև Իսպիրու և Երզնկ գաւառների Կիսկիմ իր թաղերով, տորջուր իր թաղերով, Մոխրակոյ Կուղրաշէն, Կարմիրիք, Հունուտ, Զինաջուր, Օձուտ, Հիչէն, Դզան Շարստանց, Իսպիր Ղասապայ, Էգ ձոր, Զուրանկեց, Մատղանց, Կա Թշաձոր, Խուչանդրիւր, Զիփոթ, Ն խող գիւղացիներին։ Խնդրում են ազգային գործիչներին և հայրենասէ մարդկանց գաղթականների մէջ հա ու փորձ անելուց յետոյ տեղեկացն հետևեալ հասցէով Харьковъ, Кло ковская ул. № 69. Булочная, Сарки М. Чиначурянцу. 683 10—

ԳՈՆՈՐՐԷՈՎ-ՏՐԻՊՊԵՐՈՎ
ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԸ

որոնք ահագին քանակութեամբ փող և ժամանակ են վատնել անհետևանք իրենց հիւանդութիւնից բժշկւելու համար, այժմ լիակատար հնարաւորութիւն ունին վերջնականապէս ազատւել նրանից, կիրառելով գիտականօրէն—կատարելագործւած ֆրանսիական պրեպարատ

ՊՐՈՖ. ՄՈՐՆԻ ԲԼԵՆՈԶՈԼԸ

«Բլենոզոլը» բաղկացած է բոլորովին նոր, վերջերս գտնւած քիմիական տարրերից և բժշկական պրակտիկի մէջ ընդարձակ գործածութիւն ունի, որպէս աչքի ընկնող մի միջոց, որը ամբողջապէս բուժում է սուր և քրոնիկական գոնորրէն, առաջացեղձերի, միզափամփուշտի, երիկամունքների բորբոքումը և գոնորրէի այլ բարդութիւնները։

Պրոֆ. Մորնի «Բլենոզոլը» արմատապէս ոչնչացնում է գոնորրէի միկրոբները ինչ գործարանում էլ որ նրանք գտնւելիս լինեն և ինչքան խորը կերպով նրանք մտած լինեն մկանունքների մէջ։

Կանոնաւոր կերպով միզախողովակը ախտահանութեան ենթարկելով, «Բլենոզոլը» արագութեամբ կարում է ցաւերը, ծակոցները, թարախի հոսումը և բոլորովին մաքրում է վարակւած հիւսւածքները տրիպպերի վարակիչ միկրոբներից։

Իւրաքանչիւր սուր կամ քրոնիքական տրիպպերով կամ նրա բարդութիւններով հիւանդ մարդ, լինի տղամարդ թէ կին, պէտք է դիմի «Բլենոզոլ»-ին, որպէս միակ միջոցի, որը գոնորրէյը կատարելապէս բուժում է, և այլևս էլ չի կրկնւի։

Պրեպարատի կլինիքական ստուգումը ցոյց է տւել, որ «Բլենոզոլը» ամեն տեսակի բարդութիւնների առաջն է առնում, որոնք առաջ են գալիս գոնորրէի պատճառով։

«Բլենոզոլ»-ի արմատական ազդեցութիւնը վկայւած է փորձերով բազմաթիւ կլինիկաներում և հիւանդանոցներում։

Պարոն Կոլեզովը հաղորդում է. «Ձեր պրեպարատ Բլենոզոլը գործածելուց յետոյ, վերջապէս ես ազատւեցի այս ծանր հիւանդութիւնից, որի համար ընդունէք իմ ջերմագին շնորհակալութիւնները։ Կը յանձնարարեմ իմ բոլոր ծանօթներին, որովհետև միայն Բլենոզոլը տւեց ինձ ցանկալի հետևանքները. միւս փորձած բոլոր պրեպարատները սաստիկ ազդեցին օրգանիզմիս վրայ, բայց չբժշկեցին։

Ձերդ անձնւէր Ն. Ն. Կոլեզով, Պերովսկ, Սիր-Դարիին. շրջ.

Պրոֆ. Մորնի «Բլենոզոլը» վաճառւում է Թիֆլիսում բացառապէս «Գործնական Բժշկականութեան Լաբորատորիայի» Թիֆլիսի բաժանմունքում, Ա/ա. Զ. Ա. Կանկանեանի և Ա. Ս. Ասուգբաբովի «Սոլոտատ» դեղավաճառանոցին կից, Սոլոլակի փող., տուն Թիֆլիսի Փոխադարձ Վարկի ընկերութեան, հեռախ. 17—62 (Тифлисъ, аптекарскій магазинъ „Солотатъ", Сололакская ул.).

Բլենոզոլի մի տուփի գինն է 3 ռ.։ Ամբողջ կուրսը 3-ից մինչև 5 տուփ։ 952 0—14

Հրատարակութիւն «Լոյս» Ընկ.

Доз. воен. ценз.

Типографія „МАМУЛЪ", Лорисъ-Меликовская ул. № 22.

digitised by A.R.A.R.@